

Apor Vilmos Katolikus Főiskola
Hittudományi, Társadalomtudományi
és Romológiai Tanszék
2600 Vác, Konstantin tér 1-5.

A SZOLGÁLTATÁSBAN DOLGOZÓ KÖNYVTÁROSOK MENTÁLIS EGÉSZSÉGÉRŐL

Konzulens: Dr. Csürkéné dr. Mándi Nikoletta
tanszékvezető, főiskolai tanár

Készítette: Juhász István
mentálhigiénés közösség-
és kapcsolatépítő MA
levelező

Vác, 2024

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	2
1. BEVEZETŐ GONDOLATOK	3
1.1 TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	3
1.2 TÉMA AKTUALITÁSA.....	4
1.3 KUTATÁSI KÉRDÉSEIM, HIPOTÉZISEIM	4
1.4 KUTATÁSI MÓDSZEREK.....	5
2. A KÖNYVTÁROSSÁG RÉGEN ÉS NAPJAINKBAN, AVAGY A KÖNYVTÁROSOK HELYZETE, SZEREPE A TÁRSADALOMBAN	6
2.1 A KÖNYVTÁROSOK KÉPZÉSÉRŐL	6
2.1.1 A könyvtárosok képzésének magyarországi megjelenése	6
2.1.2 A könyvtárosok képzéséről napjainkban.....	7
2.1.3 A könyvtárosok képzéséről a mentálhigiéné tükrében – avagy a mentálhigiéné megjelenik-e a könyvtárosképzésben?	8
2.2 KÖNYVTÁRI STATISZTIKÁK – HÁNYAN, MENNYIÉRT DOLGOZNAK A KÖNYVTÁROS SZAKMÁBAN?.....	10
2.3 A KÖNYVTÁRAK, A KÖNYVTÁROSOK HELYZETE, SZEREPE A TÁRSADALOMBAN	12
2.4 A VÁLTOZÁS ÉVE: 2020 – AVAGY A KÖNYVTÁRAK, A KÖNYVTÁROSOK HELYZETE A COVID-19 MAJD AZ ENERGIA-VESZÉLYHELYZET ALATT, UTÁN.....	14
2.5 A KÖNYVTÁROSSÁG A TÁRSADALOM GONDOLATVILÁGÁBAN ÉLŐ SZTEREOTÍPIÁK TÜKRÉBEN	16
3. A KÖNYVTÁROSOK MENTÁLHIGIÉNÉJÉRŐL	18
4. A TÉMÁM SZEMPONTJÁBÓL RELEVÁNS FELMÉRÉSEK	20
5. A SZOLGÁLTATÁSBAN DOLGOZÓ KÖNYVTÁROSOK MENTÁLIS EGÉSZSÉGÉRŐL NAPJAINKBAN – FÉLIG STRUKTURÁLT INTERJÚK EREDMÉNYEI	26
5.1 BEVEZETŐ GONDOLATOK A KIÉRTÉKELÉS ELŐTT, VALAMINT AZ INTERJÚALANYOKRA ÉS AZ Ő MUNKAHELYEIKRE VONATKOZÓ STATISZTIKAI ADATOK	26
5.2 SZAKMAI IDENTITÁS	28
5.3 KRÍZISHELYZETEK.....	32
5.4 MENTÁLIS TÁMOGATÁS.....	34
6. ZÁRÓ GONDOLATOK.....	36
6.1 AHOVÁ ELJUTOTTAM VÉGÜL – VAN-E ALAPJA A KÖNYVTÁROSOKAT ÖVEZŐ SZTEREOTÍPIÁKNAK?	36
6.2 ELŐRE TEKINTÉS: MIT VÁLTOZTATHATNÁNK ÉS HOGYAN?.....	36
BIBLIOGRÁFIA.....	37
MELLÉKLETEK	41

1. Bevezető gondolatok

1.1 Témaválasztás indoklása

A könyvtárosok nagy szerepet játszanak az írott kincsek megőrzésében, azok közreadásában, egyik fő feladatuk a generativitás biztosítása. A régebbi időkben a könyvtárosokat könyvtárnoknak, könyvtárőrnek nevezték, a Czuczor-Fogarasi féle szócikk 1862-ből ekképp fogalmaz: „*KÖNYVTÁRNOK, (könyv-tárnok) ösz. fn. Személy, ki valamely nagyobb könyvtárra mint különös tisztviselő felügyel. Máskép: könyvtárőr. Egyébiránt a nagyobb szerű nyilvános könyvtárakban a könyvtárnok fő felügyelőt, a könyvtárőr másodrendű felügyelőt jelent. Magyar egyetemi könyvtárnok, és könyvtárőrök.*” (Czuczor – Fogarasi, 1865, p. 1086.) A mottóimat ennek tükrében választottam.

2014 nyara óta dolgozom a könyvtáros szakmában. Eddigi két munkahelyemen többféle könyvtári munkafolyamatot megismerhettem (többet is, mint amennyit gondoltam volna), mégis leginkább olyan, pultban ülő könyvtáros voltam és vagyok, aki olvasókkal dolgozik a legtöbbet. Ha olvasókkal is foglalkozom, az bizony több kihívással jár – én legalábbis ezt tapasztaltam.

A könyvtári szolgáltatásban dolgozókat viszont nem csak az olvasói hóbortok és rigolyák nyomasztják. A 2020-as év – úgy vélem – egy nagyon nehéz időszak kezdetét jelentette, és ezen időszak – ha átalakulva is, de – a mai napig tart. A COVID-19 okozta világjárvány, a szomszédunkban zajló háború, az energia-veszélyhelyzet, valamint a magasra törő infláció mind olyan tényezők, melyek a könyvtárosok életét fenekestől felforgatták, a könyvtári szolgáltatásban dolgozókat pedig kiszolgáltatottá tették. Ahogy többször is beszélgettünk ezekről a kollégáimmal, szembesültem azzal, hogy komoly problémákkal küzdünk, és mintha a (szolgáltatásban dolgozó) könyvtárosokkal szemben felállított sztereotípiák felerősödtek volna az utóbbi időben, támogató rendszer pedig nem áll a szakma rendelkezésére. Ezen felerősödöttnek tűnő sztereotípiák megdöntésére teszek kísérletet munkámban, és ennek létrejötte során egy kis teret is szerettem volna adni a kollégáknak, hogy tudjanak ventilálni, mind a félig strukturált interjúk, mind pedig a könyvtárostámogató csoport által, az utóbbival kapcsolatos tapasztalataim a terjedelmi korlátok miatt mellékletben kapott helyet. (A mellékletek a dolgozat szerves részét képezik, így kérem a kedves olvasót, a mellékletekkel együtt kezelje kerek egészként munkámat.)

Mindezek okán döntöttem úgy, hogy jelen munkámban a lehetőségeimhez mérten a lehető legszélesebb körben kísérletet teszek annak felmérésére, milyen mentális állapotban vannak a

szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok napjainkban, valamint hogy milyen lehetőségek állnak vagy sem a kollégák rendelkezésére, hogy mentális állapotuk jobbá válhasson. Hosszú távú megoldást jelen írásomban nem keresek, mivel úgy vélem, annak átgondolásához és megfogalmazásához több időre lenne szükségem. Talán a későbbiekben.

1.2 Téma aktualitása

Ahogy már az előbb említettem, több tényező is nehezítette és nehezíti a szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok életét napjainkban. A fentebb felsoroltak miatti könyvtárbezárások, a kollégák folyamatos át- majd visszahelyezései, új, ideiglenes munkakörökbe való behelyezkedése évek óta tart. A motivációm ehhez a dolgozathoz ezekből is fakad, a saját könyvtárosi létem is többször nehezebbnek éreztem ezek miatt. Saját magamon, valamint a kollégáimon is látom, mennyire meg tudja viselni az embert a folyamatos bizonytalanság. Évek óta egy dolog biztos: hogy *semmi sem biztos*. A jelenlegi helyzet politikai és gazdasági elemzésével nem foglalkozom, ezekhez nem is értek, viszont a könyvtári szolgáltatásban a mai napig következményekkel jár ezen tényezők fennállása (például könyvtárak teljes vagy részleges bezárása a rezsiköltségeken való takarékoskodás céljából). A már korábban felsorolt tényezők globálisan is érzékelhetők, befolyásolják a gazdaságot, és többek között a kulturális szféra az egyik nagy elszenvedője mindezeknek. A kulturális ágazat egyik halmazát alkotják a könyvtárosok, a rájuk, de legfőképp a szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok mentális állapotának felmérésére teszek tehát kísérletet.

1.3 Kutatási kérdéseim, hipotéziseim

Dolgozatom megszületése egyfajta edukációs folyamat kezdetének is felfogható, ugyanis hosszabb távú missziómként tekintek a társadalom gondolatvilágában meggyökeresedett, ártalmas könyvtári sztereotípiák kigyomlálására. Ebből kifolyólag dolgozatomban is a könyvtárosokat körül lengő sztereotípiák ledöntését tekintem egyik célomnak, ehhez párbeszédre hívok szintén a könyvtári szolgáltatásban dolgozó kollégákat. Hasonlóan a pedagógusokéhoz, a könyvtárosok társadalmi megítélése és megbecsültsége nem a legjobb, ez pedig a könyvtárosoknak nem esik jól, a mentális állapotuk szempontjából így negatív tényezőként van jelen. Ezekről részletesebben a kollégáimmal felvett félig strukturált interjúk elemzése kapcsán írok, ezzel is árnyalva a valós képet, valamint már mások által szervezett és lezajlott felméréseket is elemzek, közreadok. Ezek egyik része a szakmát, másik része a könyvtárakat, a könyvtárosságot külső szemlélőként figyelő embereket szólította meg.

Az egyik ledöntendő sztereotípiája, hogy a könyvtárosok azon kívül, hogy ülnek a pultban, olvasgatnak, nem csinálnak semmit. A másik ledöntendő sztereotípiája pedig, hogy a könyvtár egy nyugodt hely, nincs okuk a könyvtárosoknak stresszelni. Ezek alapján két **hipotézist** állítok fel:

1. Feltételezem, hogy az átlagember azt gondolja, a könyvtárosok nem leterheltek.
2. Feltételezem, hogy a könyvtárra az átlagember nyugodt munkakörnyezetként és munkahelyként gondol.

Dolgozatomban továbbá azt is vizsgálom, ezzel feltéve **kutatási kérdéseimet**, hogy:

1. A szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok az elmúlt évek történései tükrében milyen mentális állapotba kerültek, hogyan hatottak rájuk ezen történések?
2. A szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok mit és mennyit érzékelnek abból, hogy az átlagember hogyan vélekedik velük és munkakörnyezetükkel kapcsolatban?
3. A szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok mit érzékelnek, az elmúlt évek történései hatással voltak-e az átlagember rájuk és munkakörnyezetükre vonatkozó vélekedésére, és ha igen, milyen hatással?

Érdekes és tanulságos lenne, ha könyvtárhasználókat, valamint könyvtárat nem használókat is megszólítanék, hogy az ő nézőpontjukat is jobban megismerhessük, de ehhez több időre, nagyobb terjedelmi lehetőségekre lenne szükségem, ám az ilyen megközelítésű, korábban már lezajlott felmérésekből is szemezgetek munkámban, így próbálom kerekébbé tenni, jobban körbejárni a témát, hogy ne legyen olyan nagy hiányérzetünk. A társadalom tényleges edukálására pedig a jövőben rám váró feladatként tekintek.

1.4 Kutatási módszerek

A kutatásomhoz félig strukturált interjúkat vettem fel, ennek eredményeit az 5. fejezet tartalmazza, és ezt kiegészítendő a 4. sz. mellékletben olvashatóak egy kísérleti jelleggel tartott, biblioterápiás megközelítésű, zárt, négy alkalmas támogató csoportom történései, tapasztalatai. A minta nagyságát és a mintavételi eljárást majd az adott fejezetben és mellékletben fejtem ki. A dolgozathoz kapcsolódó alapvető könyvtártudományi fogalmakat, könyvtáros munkaköröket, magyarázatokat, melyek segítenek a dolgozatom elhelyezésében, megértésében, az 1. sz. melléklet tartalmazza.

2. A könyvtárosság régen és napjainkban, avagy a könyvtárosok helyzete, szerepe a társadalomban

2.1 A könyvtárosok képzéséről

2.1.1 A könyvtárosok képzésének magyarországi megjelenése

Pogányné Rózsa 2016-os cikke nagyon jól összegzi a könyvtárosképzés megjelenését a hazai felsőoktatásban. Szubjektív kiemeltem belőle fontosabb részeket, fontosabb állomásokat, melyeket fontosnak tartok a témám szempontjából. Ezzel is igyekszem átfogó képet adni a szakmáról, hogy jobban megértésre találjon a szakma maga és a problémakör is. Hangsúlyosnak tartom azt a kérdést, hogy a munkaerőpiacra lépő szakemberek milyen utat járnak be a képződésük során, valamint hogy kapnak-e lehetőséget mentálhigiénés tárgyak felvételére, azokon való részvételre, így felkészülve az előttük álló nehéz helyzetekre, problémás olvasókra. Az egyetemi könyvtárosképzés előzményeinek legrégebbi hazai mozzanata az akkor még Magyarország területéhez tartozó Erdélyben történt. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen 1902-ben Gyalui Farkas könyvtári kurzusokat indított, majd arról szól a szakirodalom, hogy a második világháború után önálló egyetemi tagozatként kezelnék a könyvtárosok képzését. A 260/1949. Korm. rendelet alapján könyvtáros végzettséget csak a Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemen (1950-től Eötvös Loránd Tudományegyetem, továbbiakban ELTE) lehet szerezni, aminek köszönhetően akkor a könyvtárosképzés Budapestre korlátozódott. Elsőként tehát a mai ELTE indított egyetemi szintű könyvtárosképzést az 1948/1949-es tanévben, addig iskolarendszeren kívül lehetett könyvtáros tanulmányokat folytatni. Az 1950-es évek első felében vita tárgya volt a könyvtártudomány mint önálló diszciplína létjogosultsága, sokan ellene voltak, segédtudománynak tekintették, feleslegesnek tartották az egyetemi szak létét, valamint voltak olyanok, akik a pedagógusképzéssel egy lapon említették, és nem feltétlenül pozitív értelemben. Végül a könyvtárosképzés önállóan és szakpárként is megtalálható volt a képzési kínálatban ezekben az időkben. Mindezt befolyásolta, épp hogyan alakult a könyvtártudomány és a könyvtárosképzés körüli vita. Rövidebb időtartamú, főiskolai szintű könyvtárosképzés levelező és esti tagozaton a budapesti Pedagógiai Főiskolán (mely felvette Apáczai Csere János nevét) indult az 1951/1952-es tanévben, ezzel is segítve a vidéki érdeklődők beiskolázásának lehetőségét, de ezt az intézményt 1955 nyarán bezárták. Az itteni főiskolai könyvtárosképzésben lévők ugyan be tudták fejezni tanulmányaikat, de több fontos szaktantárgyat kihagytak, így nem készítették fel őket kellőképpen. A könyvtárosképzés léte és

a könyvtáros, valamint a könyvtári munkához köthető munkakörök (pl. az államigazgatásban) képzési követelményei, valamint a könyvtárosokat is képző felsőoktatási intézmények körül azonban továbbra is heves viták zajlottak, utóbbinál a főiskolai képzés létjogosultságáról is az egyetemivel szemben, merthogy a főiskolai szintű képzést sokan feleslegesnek tartották. Az ELTE az 1955/1956-os tanévtől hirdetett könyvtárosképzést levelező tagozaton. 1962-ben a szombathelyi és a debreceni tanítóképzőn indult újra könyvtárosképzés az Apáczai Csere János Pedagógiai Főiskola bezárását követően, a főiskolai szintű képzés újból viszont csak 1970-es években jelent meg.

2.1.2 A könyvtárosok képzéséről napjainkban

A 2024 szeptemberére meghirdetett könyvtárosképzések a felsőoktatásban megtalálhatóak összesítve a felvi.hu weboldalon (a könyvtárostanár képzéseket nem vettem figyelembe):

- informatikus könyvtáros BA: ELTE-BTK, DE-BTK, EKKE-IK, NYE, PTE-BTK, SZTE-BTK,
- könyvtár- és információtudomány MA: ELTE-BTK, DE-BTK, EKKE-IK. PTE-BTK, SZTE-BTK,
- könyvtári szakember szakirányú továbbképzés: KJE.

A Felsőoktatási Információs Rendszer informatikus könyvtáros BA szakkal kapcsolatos oldala¹ szerint még a DRHE-nek van érvényes nyilvántartásba vételi engedélye, de ott nincs meghirdetve a képzés a felvi.hu szerint. Ez az oldal más érdekességet is tartalmaz, mint például az EKKE jászberényi helyszínén is érvényes hatályosságát, viszont Jászberényben nem indul könyvtárosképzés a felvi.hu szerint (2014-ben az akkor még SZIE-ABPK Jászberényi Campusán vehettem kézbe informatikus könyvtáros BA diplomámat, így a jászberényi képzés hiánya némileg érzékenyen érint), de az ELTE szombathelyi képzési helyszínén is nyilvántartásba van véve az informatikus könyvtáros BA képzés, és ott sem indítják, ám korábban Szombathely is jelentős képzőhelye volt a könyvtárosoknak. Megfigyelhető az előbbi nyilvántartásba vételi oldalon, hogy – ha leszámítjuk a főiskolák egyetemmé válását, illetve az egyes képzőhelyek más intézményhez csatolását – durván megfeleződött azon felsőoktatási intézményeknek, azon belül is a képzési helyszíneknek a száma, ahol informatikus könyvtáros BA képzést indítanak.

¹ Felsőoktatási Információs Rendszer / FIR Gráf / Felsőoktatási képzések / BSZKINK - informatikus könyvtáros <https://firgraf.oh.gov.hu/felsooktatasi-kepzesek/kepzes/BSZKINK/> (Utolsó megtekintés: 2024. április 01.)

Viszont nemcsak felsőoktatási intézmények indítanak könyvtáros képzéseket, hanem olyan képzőhelyek is, melyeknél középfokú könyvtárosi végzettség (megnevezése jelenleg segédkönyvtáros) szerezhető. *„A módosított felnőttképzési törvény átmeneti rendelkezései a korábbi rendszer szerint engedéllyel rendelkező képzőknek lehetőséget biztosítottak arra, hogy 2020. december 31-ig még OKJ-s képzésként indíthassák el tanfolyamaikat, a vizsgaszervezésre jogosult intézmények pedig 2022. december 31-ig megszervezhessék a lezajlott képzések vizsgáit.”* (Hangodi, 2022, p. 531.) Az OKJ-s képzések kivezetése óta is lehet segédkönyvtáros képzésre jelentkezni, jelenleg az alábbi helyeken indul: Könyvtári Intézet, BME OMIKK, vármegyei hatókörű városi könyvtárak (Győr, Miskolc, Nyíregyháza, Szeged), valamint egy profitorientált cégnél, a Vendéglátó Akadémia Kft.-nél.

2.1.3 A könyvtárosok képzéséről a mentálhigiéné tükrében – avagy a mentálhigiéné megjelenik-e a könyvtárosképzésben?

A fentebb felsorolt mind a hét felsőoktatási intézmény illetékes vagy kapcsolattartó személyét felkerestem e-mailben ezzel kapcsolatban, egy héten belül mindenhol kaptam választ. Elsőként a nemleges és a semleges válaszokat sorakoztatom fel, melyek szerencsére kisebb arányban érkeztek.

A KJE-ről Kovácsai Gabriellát kerestem fel, mert nem találtam a szakhoz köthető oktatót. Továbbküldte levelem, a könyvtári szakember szakirányú továbbképzés szakgazdája, Bakti Nikoletta közölte, nincs náluk mentálhigiénés kurzus. A PTE-ről Dr. Egervári Dórát kerestem fel, aki a KJE-s válaszhoz hasonlóan azt írta, mentálhigiénés fókuszú tárgy nincs, de vélelmezi, hogy kollégái bizonyos kurzusokon érintik a témát.

A DE-ről Bujdosóné dr. Dani Erzsébet volt az, aki segítségemre volt. Válaszában az alábbi fogalmazta meg: *„A Debreceni Egyetem Informatikus könyvtáros képzésében nincs ilyen tematikájú kurzus. / A jelenleg jóváhagyás alatti mesterképzésben terveztünk egy mentális egészség, konfliktuskezelés és reziliencia témájú tantárgyat, melyet egy pszichológus végzettségű kollégánk fog tartani. Tantárgyleírásunk még egyelőre nincs. / Ha jóváhagyták a képzési tervet, majd utána készül el a tantárgyleírás.”*

Az EKKÉ-ről Dr. Racsko Rékához fordultam, aki nagyon kedves, segítőkész és lelkes választ adott. Levelében írja: *„Az informatikus könyvtáros BA, könyvtárostanárr és a könyvtár és információtudomány MA szakos hallgatók mintatantervének nem része a mentális egészség tantárgy formájában, viszont A keresztény kultúra műveltséghez tartozó tanegységek közül választania kell 2 kreditet, amely érintőlegesen kapcsolódhat a témához.”* Viszont a mintatanterveket átnézve találtam ígéretes tárgyakat. Az informatikus könyvtáros BA képzés

esetén a törzsképzésnél, a 3. félévében megjelenik a Fejlesztő e-biblioterápia tantárgy. Válaszában továbbá írja még azt is, hogy „Szabadon választható tanegységek közül azonban választhatnak az egyetem teljes kínálatáról. Egy szűrést csináltam, ezek a tárgyak kapcsolódhatnak a témához: Szervezeti mentálhigiéné (Gondoskodáspolitiká 2023) (szakirányú továbbképzés), Egészségnevelés és mentálhigiéné (Egyéni bánásmód, differenciált tanulásszervezés 2020), Egészségügyi ismeretek I (Mentálhigiéné) (Szociális munka szak).”

Az ELTÉ-ről Dr. Németh Katalin válaszolt a kérdésemre: „Jelenleg csak említés szintjén kerül szóba, de épp tantervmódosítás zajlik intézetünkben, melynek keretében új tárgyként kerül be a Konfliktuskezelés (MA), melynek keretében várhatóan téma lesz. A Társadalmi felelősségvállalás (MA) - a jelenlegi hálótervben is létező - tárgy keretében is téma lesz a jövőben, mert mi is érezzük szükségességét. / Jómagam a BA-sok Gyűjtemény- és szolgáltatásmenedzsment kurzusán szoktam említeni, de ez valóban csak említés szintjén, illetve a tanárképzős hallgatók Képességfejlesztő pedagógia a könyvtárban c. kurzusán szoktunk róla beszélni.”

Az NYE-ről Tanyiné dr. Kocsis Anikót kerestem fel, az ő válasza is reménykeltő: „Én mindenképpen díjazom, hogy a témával foglalkozik végre valaki. / Mellékelem a tantervet és a tantárgyleírásokat. Ebből láthatja, hogy egy tárgy keretében sem kerül szóba »direkten« a könyvtárosok mentálhigiénéja, kizárólag a felhasználók állnak a fókuszban (pl. Szolgáltatásmenedzsment). / Ugyanakkor az órákon sokat beszélgetünk erről a problémakörrel, már csak azért is, mert jómagam coach diplomát is szereztem. Szintén rendelkezik ilyen tanúsítvánnyal Iszály Ferenc Zalán kollégám is. / Megjegyzem továbbá azt is, hogy a Nyíregyházi Egyetemen működik egy Mentálhigiéné és Esélyegyenlőségi Központ, amely nagyon aktív és számos előadást és programot szervez. <https://eselyegyenloseg.nye.hu/> / Mint szakfelelős, készülök változtatni a tanterven, mindenképpen jó lenne beiktatni egy olyan tárgyat, mely a könyvtárosok lelki egészségével foglalkozik.”

A levélben említett szolgáltatásmenedzsment tárgy leírásának végén szerepel: „A könyvtár szociális funkciói, a hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátása. Biblioterápia. Konfliktuskezelés.”

Egy számomra a biblioterápia miatt kedves, és emiatt egyben érdekes választ kaptam Dr. Sándor Klárától, aki az SZTE-s képzésekkel kapcsolatban érdekelt: „A szegedi alapképzésben az iskolai és gyermekkönyvtáros specializációban van egy önálló biblioterápia kurzus, ennek óráin képzett biblioterapeuták mutatják be, hogy zajlik egy ilyen foglalkozás, és persze közben a hallgatók ismereteket szereznek arról is, mi a fejlesztő irodalomterápia. A mesterképzésen pedig önálló Biblioterápia specializáció működik, illetve van fejlesztő irodalomterápia

szakirányú továbbképzésünk, valamint művészet- és bábterápia szakirányú továbbképzésünk is. Ezek közvetve foglalkoznak kifejezetten a könyvtárosok mentális egészségével, de sok önismereti vonatkozást tartalmaznak.”

A felsőoktatási intézmények életében bekövetkezett változások miatt a könyvtárosokat már nem képző, valamint a jogutódlással megszűnt felsőoktatási intézményeket nem kerestem fel, csak azokat, melyek az aktuális felvételi eljárás során hirdettek meg valamilyen könyvtársképzést (a könyvtárostanári képzéseket nem vettem figyelembe ebben az esetben sem).

Volt alkalmam személyesen is beszélni Hangodi Ágnessel, az Országos Széchényi Könyvtáron belül működő Könyvtári Intézet igazgatóhelyettesével, egyben az ottani Könyvtári Szak- és Továbbképzési Osztály vezetőjével a továbbképzéseikről. Azok, melyek valamilyen mértékben foglalkoznak a könyvtárosok mentálhigiénéjével, az alábbiak:

- Coaching szemlélettel a könyvtárban,
- Csapatépítés a könyvtárban,
- Élménymarketing, marketingkommunikáció és érdekérvényesítés,
- Konstruktív konfliktuskezelés hatékony tárgyalási technikákkal,
- Könyvtári partnerkapcsolatok (szervezeti kultúra, szakmai önismeret),
- Könyvtárosok mentálhigiéniéje I-II.,
- Speciális használói célcsoportok a könyvtárban.

Beszélgetésünk során megtudtam, hogy a továbbképzésekkel kapcsolatos működési engedélyeket 5 évre adják, ezért sincs a jelenlegi továbbképzési tervben szerepeltetve mindegyik fent említett továbbképzés. A *Coaching szemlélettel a könyvtárban* (melynek engedélye idén januárban járt le) és a *Konstruktív konfliktuskezelés hatékony tárgyalási technikákkal* elnevezésű továbbképzéseket szeretnék folytatni. Sajnos a tematikákat a rájuk érvényes szerzői jogi védelem miatt nem szerepeltethetem a dolgozatomban, így csak a képzések leírásait olvashatják, ezek megtalálhatóak a 2. sz. mellékletben.

2.2 Könyvtári statisztikák – hányan, mennyiért dolgoznak a könyvtáros szakmában?

Az alulfizetettség és a szakemberhiány jellemző a könyvtáros szakmára. Mindezek az interjúim során is megjelentek, ennél az egységnél pedig számszerűsítve is láthatják a jelenlegi helyzetet. Szintén fontosnak tartom ezt a témát körül járni, mert az anyagi megbecsültség hiánya, valamint a szakemberhiányból adódó többletmunka rányomja a könyvtárosok mindennapjaira a bélyegét, kilátástalanságba taszítva őket.

A Könyvtári Intézet trendjelentésében 2015 és 2021 között „az országos könyvtári statisztika OSAP 1442 adatlapról származó adatok alapján mutatja be valamennyi, jelenleg működő magyarországi könyvtári szolgáltatási pont munkaügyi létszámadatok” (Havadi, 2022b, p. 1.) alakulását. Mind az összlétszámot, mind a szakmai munkakörökben foglalkoztatottak számát tekintve csökkenés tapasztalható.

Az összlétszámot tekintve: 2015-ben 10297 fő, 2016-ban 10133 fő, 2017-ben 10334 fő, 2018-ban 9698 fő, 2019-ben 9272 fő, 2020-ban 8875 fő, 2021-ben 8798 fő dolgozott a hazai könyvtárakban.

A szakmai munkakörökben foglalkoztatottak számát tekintve: 2015-ben 8702 fő, 2016-ban 8627 fő, 2017-ben 8121 fő, 2018-ban 8121 fő, 2019-ben 7917 fő, 2020-ban 7640 fő, 2021-ben 7591 fő dolgozott a hazai könyvtárakban.

A felsőfokú végzettséget igénylő könyvtáros munkakörben foglalkoztatottak számát tekintve: 2015-ben 4668 fő, 2016-ban 4527 fő, 2017-ben 4633 fő, 2018-ban 4231 fő, 2019-ben 4075 fő, 2020-ban 3379 fő, 2021-ben 3219 fő dolgozott a hazai könyvtárakban.

A 2022-es adatokat a Könyvtári Intézet munkaügyi adatvizualizációjából² vettem, újabb adat jelenleg nem áll rendelkezésre. A 2022-es adatok tehát: az összlétszámot tekintve 8711 fő, a szakmai munkakörökben foglalkoztatottak számát tekintve 7599 fő, a felsőfokú végzettséget igénylő könyvtáros munkakörben foglalkoztatottak számát tekintve pedig 3108 fő dolgozott a hazai könyvtárakban.

A könyvtárak személyes juttatásokra fordított kiadásai sajnos a Könyvtári Intézet könyvtárak pénzügyeivel foglalkozó trendjelentésében összesítve van megadva, így abból nem tudjuk meg, hogy egy könyvtáros átlagosan mennyi fizetést kap havonta, csupán annyit, hogy „2015-ben mindösszesen 13,271 milliárd forintot, 2021-ben pedig már 19,96 milliárd forintot költöttek erre a célra” (Havadi, 2022a, p. 6.).

A KSH foglalkozások szerinti bruttó átlagkeresetekkel foglalkozó táblájában³ 2019-től 2021-ig találtam könyvtáros bérre vonatkozó adatsort:

² Adatvizualizáció – Munkaügy | Könyvtári Intézet. <https://ki.oszk.hu/adatvizualizacio-munkaugy> (Utolsó megtekintés: 2024. április 01.)

³ 20.8.1.9. Teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete foglalkozások szerint [Ft/fő/hó] (KSH), ahol „a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozások, a teljes körű költségvetés, valamint a foglalkoztatás szempontjából jelentős nonprofit szervezetek adatai. Az adatok forrása: adminisztratív forrásokból történő adatátvitel. Forrás: Magyar Államkincstár; Nemzeti Adó- és Vámhivatal.” https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0059.html (Utolsó megtekintés: 2024. április 01.)

Foglalkozás		Korcsoport				Együtt
FEOR08 kódja	megnevezése	30 év alatt	30–39 éves	40–49 éves	50 év és afelett	
2711	Könyvtáros, informatikus könyvtáros	2019				
		259 177	265 496	283 892	310 579	288 504
		Korcsoport				Együtt
		30 év alatt	30–39 éves	40–49 éves	50 év és afelett	
		2020				
		271 472	290 661	301 875	325 811	307 179
		Korcsoport				Együtt
		30 év alatt	30–39 éves	40–49 éves	50 év és afelett	
2021						
289 825	316 720	330 022	359 573	337 111		

1. ábra: a könyvtárosok bruttó átlagkeresete 2019-2021

(forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0059.html)

Friss, kézzel fogható adatot a későbbiekben részletesen olvasható Pénzcentrumos felmérések feldolgozásakor találtam, idézem: „A Kulturális Szakszervezet januári közlése szerint a kulturális dolgozók nagy része a 2024. évben is maximum bruttó 326 000 forintot visz haza.” (Koós, 2024b)

2.3 A könyvtárak, a könyvtárosok helyzete, szerepe a társadalomban

„A mai Magyarországon a könyvtári intézményrendszer viszonylagos stabilitása mellett is folyamatos változásoknak van kitéve. A könyvtáraknak ebben a környezetben is meg kell találniuk azokat a területeket vagy szerepeket, amelyek a használói oldalról mutatkoznak, és az egyéni életminőség javításában szerepet játszanak.” (Laki, 2017, p. 35.)

„A könyvtárak mellett, hogy a kulturális örökség megőrzésének, feldolgozásának és szolgáltatásának kulcsszereplői, egyre inkább az élethosszig tartó tanulás, az alkotás, a találkozások és az inspiráció központi helyei a társadalomban. E funkciók betöltését különböző szolgáltatások nyújtásával tudják biztosítani, köztük könyvtári programok, képzések, kiállítások szervezésével.” (Békésiné Bognár, 2021, p. 549.)

Ahogy az előbbi idézetek is rávilágítanak, a ma könyvtára már nemcsak könyvek (és egyéb dokumentumok) tára, hanem annál több, annál komplexebb intézmény is, és ehhez a könyvtárosoknak is alkalmazkodniuk érdemes. A mai ingergazdag világban egy ilyen visszafogott hely, mint amilyen a könyvtár is, elveszik, hacsak nem tesznek valamit a könyvtárban dolgozó kollégák.

A fejezetet nyitó második idézet egyébként egy olyan cikkből származik, melyben – legfőképpen közművelődési – könyvtárak, könyvtárosok számára ad útmutatót rendezvények szervezéséhez. Ezen felül a hétköznapiakban, rendezvények nélkül is előnyös, ha egy könyvtár közösségvezérelt, hiszen fontos szerepe van a közösségi jóllét biztosításában. Kovácsné Koreny (2018) szerint a könyvtáraknak mind a fizikai tereiket, mind a szolgáltatásaikat érdemes ehhez

mérten kialakítaniuk. Laki (2017) szerint az elmúlt harminc évben bővült a könyvtárak intézményi szerepköre, azon túlmutató közvetlen vagy közvetett programelemek is megjelentek, de speciális használói célcsoportok támogatására is egyre inkább vállalkoznak. Mindennek kettős célja van. Egyrészt a használói statisztikák előbbre mozdítása, másrészt az intézményhez való ragaszkodás erősítése, az intézmény által nyújtott biztonság növelése, valamint a könyvtárba betérők jóllétének támogatása.⁴

Nagy (2016) a könyvtárosokat mint segítő hivatásúakat vizsgálja, ennek is tágabb értelmezésében, ugyanis szigorúan véve a könyvtárosság nem segítő hivatás. Írásában a könyvtárosok segítő viselkedését, valamint azt, hogy segítő hivatásként tekintenek-e a könyvtárosok a saját szakmájukra, és ebben a tekintetben mi az olvasók álláspontja, kétféleképpen közelíti meg: hat, felsőoktatási környezetben dolgozó könyvtárossal készült strukturált interjú, valamint nagymintás könyvtári elégedettségmérés (SZTE Klebelsberg Könyvtár 2016. évi könyvtárhasználói felmérése, n=2034) eredményei segítettek neki közelebb kerülni a válaszokhoz. A strukturált interjút 2016 áprilisában vették fel, a nagymintás könyvtári elégedettségmérés adatgyűjtése 2016 tavaszán zajlott. A megkérdezett könyvtárosok a Nagy (2016) által felvett interjúk során többször is úgy fogalmaztak, hogy kijelentéseikből, példáikból érezhető, legtöbbjük igyekszik minél jobban segíteni az olvasóknak, valamint egyfajta lelki támaszként is igyekeznek funkcionálni, ezzel is megerősítve azt, hogy a könyvtárosság mint segítő hivatás is működik. Megjelent az interjúk során többek között a problémamegoldó szerep, a másik ember meghallgatásának képessége, az empátia, a bizalom, az olvasók hálája, valamint felsorakoznak a segítő könyvtáros attitűd ismérvei is (mint például kedves, figyelmes, segítőkész, nyitott, tisztelettudó, logikus gondolkodású, magas szakmai tudású). Kitértek a könyvtárosok arra is, hogy az ő feladatuk megnyerni az olvasókat, jó első benyomást kelteni, de vannak kollégák, akik nem emberekkel foglalkozó munkakörbe valók, mégis ott ülnek a könyvtár pultjaiban. Viszont az is előfordul, hogy egy könyvtárosnak rosszabb napja van, ám ezt nem projektálhatja az olvasók irányába. Megjelenik a kiégés is, valamint egyéb problémák, melyek befolyásolják a munkavégzést, ilyen például a szerényebb anyagi körülmények, csekélyebb könyvtári infrastruktúra. A nagymintás könyvtári elégedettségmérés eredményei között is megjelennek az infrastruktúrát (pl. gyenge Wi-Fi jel, hőmérséklet, stb.)

⁴ Ajánlom elolvasásra a következő cikket, melyben érdekes kezdeményezések olvashatóak mai könyvtári gyakorlatokról: Bérés J. – Nagy A. – Tóth M. (2017): Közösségépítés a könyvtárban – jó gyakorlatok. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 26. évf. 4. sz. pp. 42-52. (Online is elérhető: <http://ki.oszk.hu/3k/2017/05/kozossegepites-a-konyvtarban-%e2%80%93-jo-gyakorlatok/#more-8911> [Utolsó megtekintés: 2024. április 14.]])

érintő vagy a finansziális háttérre (több papíralapú és elektronikus dokumentum) utaló problémák, de a könyvtárosok attitűdjére is nagy hangsúly került. Általánosságban jó véleménnyel voltak a könyvtárosokat illetően, a válaszadók közel háromnegyede a lehető legmagasabb pontot adta a négyfokú Likert skálán a könyvtárosoknak, valamint kifejezték az intézménnyel, az intézményt képviselő könyvtárosokkal való párbeszéd és visszacsatolás fontosságát. Az elégedettségmérés zárásaként ekképp vonták le a konklúziót: „*a mindennapos nehézségek ellenére a segítő attitűd érvényesül a könyvtárakban, teljesítve ezzel a könyvtáros hivatás segítő jellegét*” (Nagy, 2016, p. 43.), de az összefoglalásban megállapítja azt is, hogy mind a könyvtárosok, mind a könyvtárhasználók segítő szakmának, segítő hivatásnak látják a könyvtárosságot.

2.4 A változás éve: 2020 – avagy a könyvtárak, a könyvtárosok helyzete a COVID-19 majd az energia-veszélyhelyzet alatt, után

A könyvtárak szociális funkciót is ellátnak, ez a funkció a COVID-19 kitörése miatti könyvtárbezárások hatására visszaszorult, ezért sokan nehezebb helyzetbe kerültek. Internet-elérési pontként nem tudták használni a könyvtárakat azok, akiknek másutt nincs lehetőségük csatlakozni a világhálóra, de a könyvtárak oktatássegítő szerepe is korlátozódott, valamint a nincstelenek is sokszor biztos menedékre lelnek a könyvtárakban annak nyitvatartási idejében, így a kényszerbezárások őket is kihívás elé állították. A COVID-19 következtében a világ könyvtárai különböző módokon igyekeztek megküzdeni a fellépő nehézségekkel, én most a hazai könyvtári gyakorlattal foglalkozom. Néhány példa következik. A békéscsabai Békés Megyei Könyvtárban működő Kollabor a kényszerbezárás alatt pajzsnyomtatással segített. Az oktatástámogató szerepüket a könyvtárak online tudták csak gyakorolni, a kecskeméti Neumann János Egyetemi Könyvtár és Információs Központban dolgozó könyvtárosoktól tudjuk, hogy az oktatók több elektronikus könyvtárközi kérést indítottak, és megnőtt az igényük az adatbázisokból hozzáférhető cikkek iránt is, ezért az adatbázisok használatát segítő leírásokat készítettek, valamint folyamatosan frissített távoktatási weboldalt is létrehoztak a könyvtár munkatársai. Általánosságban elmondható, hogy ebben az időszakban nagy hangsúlyt kaptak az online elérhető tartalmak, a könyvtárak virtuális terei, kiállításai. Több tartalomszolgáltató kedvezményesen kínálta szolgáltatásait vagy ingyenes próbáhozáférést biztosított, ezzel is segítve azokat, akiket érzékenyen érintett a könyvtárak kényszerbezárása. A könyvtárak közösségi funkciója is alkalmazkodott a COVID-19 okozta változásokhoz. Azok a foglalkozások, rendezvények, melyek a könyvtárak falain belül kaptak helyet, átköltöztek az online térbe, de ezzel párhuzamosan újak is megjelentek, például online meseolvasások vagy

könyvklubok. A közösségi médiafelületeken keresztül a könyvtárak és olvasóik kapcsolatban tudtak maradni. A Könyvtári Intézet készített egy virtuális országjáró körképet⁵, innen tudhatjuk többek között azt, hogy a szegedi Somogyi Könyvtár vezetője szerint érezhető volt a képzéseik eredménye, az idősebb korosztály ugyanis könnyebben boldogult az online tér és az informatikai eszközök adta új lehetőségekkel. A Fejér megyei könyvtárosok tapasztalatai alapján viszont az idősebb korosztály tagjai gyakran kértek távsegítséget a könyvtárosoktól informatikai eszközök használatával kapcsolatban. A pandémia alatti tájékoztatás állami feladat ugyan, de helyi szinten a könyvtáraknak nagy szerepe van abban, hogy a tájékoztatás hiteles legyen (elkerülve az infodémiát⁶), mert az emberek hiteles információforrásként tekintenek a könyvtárakra. 2020 tavaszának végén óvintézkedésekkel, fokozatosan nyitottak újra a könyvtárak az első kényszerbezárás után (Bódog 2020-as cikke írásakor még nem tudhatta, hogy több hullámban történik majd könyvtárbezárás). Eleinte korlátozottan, de a megfelelő óvintézkedéseknek köszönhetően mégiscsak vehettek igénybe helyszíni szolgáltatásokat a könyvtárakba térők. Óvintézkedések voltak például: limitálták az egy időben benntartózkodók létszámát, a visszahozott dokumentumokat karanténba tették, a könyvtári pultok sok helyen plexifalat kaptak, de a könyvtárak tereit az ajánlott távolságot figyelembe véve átalakították (olvasói gépek, asztalok közötti távolság növelése, illetve azok ritkítása), gyakori fertőtlenítéssel és szellőztetéssel igyekeztek minimálisra csökkenteni az esetleges fertőződések kockázatát. A könyvtárak átalakuló szolgáltatásairól a COVID-19 okozta világjárvány miatti könyvtárbezárások idején Békésiné Bognár, Nagy és Vastagh 2021-es közös írásában⁷ még

⁵ Virtuális országjárás | Könyvtári Intézet (<https://www.ki.oszk.hu/hir/kutatasi-es-szervezetfejlesztesi-osztaly/virtualis-orszagjaras>) [Utolsó megtekintés: 2024. április 08.]

Az alábbi weboldalon minden fontos információt összegyűjtöttek a COVID-19 járvány idején: A járványügyi helyzet kezelése a könyvtárakban | Könyvtári Intézet (<https://www.ki.oszk.hu/informacioszolgalatas/jarvanyugyi-helyzet-kezelese-konyvtarakban>) [Utolsó megtekintés: 2024. április 08.]

A gyűjtésből ajánlom a következő jelentést: Békésiné Bognár N. E. – Bíró B. – Bódog A. – Fehér M. – Nagy A. – Vastagh Z. (2021): A könyvtárak és a világjárvány hullámai. Gyorsjelentés a magyarországi és a határon túli könyvtárak szolgáltatásairól. Könyvtári Intézet, Budapest. (Online elérhető: https://ki.oszk.hu/sites/default/files/hirfajlok/a_konyvtarak_es_a_vilagjarvany_hullamai.pdf) [Utolsó megtekintés: 2024. április 08.]

⁶ „A Wall Street Journal (...) egyszerűbb definíciója szerint az infodémia olyan megbízhatatlan információ, ami gyorsan és széleskörűen terjed.” (Bódog, 2020, p. 428.)

⁷ Békésiné Bognár N. E. – Nagy A. – Vastagh Z. (2021): Innováció vagy kényszerújítás? Digitalizálódó könyvtári szolgáltatáskínálat a koronavírus-világjárvány idején. In: *Könyvtári figyelő*, 31. (67.) évf. 3. sz. pp. 353-376.

részletesebben olvashatunk, mely szerint a hazai könyvtárak igen változatos módon reagáltak az újonnan felmerült helyzetre.

A Könyvtári Intézet az energia-veszélyhelyzet idején is készített körképeket, mely országos adatfelvételeket a Kulturális és Innovációs Minisztérium kérésére végeztek el. Ezek legfőbb célja a hazai könyvtárak nyitvatartási idejének, használatuk korlátozásainak, a könyvtári szolgáltatások változásainak, valamint a könyvtárhasználókat és a könyvtárosokat érintő intézkedések felmérése volt. Az első adatfelvételt 2022. október 20. és 28. között (n=3114), a másodikat 2023. március 8. és 21. között (n=2168) végezték el. A 2023/2024-es téli időszakhoz kapcsolódóan nem történt ilyen felmérés, hiszen 2023 október végén eltörölték a 18 fokos korlátozást a közintézményekben. (Vaskor, 2023) A Könyvtári Intézet elemzése szerint a nyitvatartási órák száma csökkent az energia-veszélyhelyzetnek köszönhetően, és ez a nemzeti és a vármegyei hatókörű városi könyvtárak esetén volt a leglátványosabb. Az első adatfelvételkor rákérdeztek, költöznek-e a könyvtárak, erre 3,6% válaszolt igennel. A második adatfelvétel során láthatóvá vált, a válaszadó könyvtárak közül 283 zárt be, ezek 82%-a (233 könyvtár) a megemelkedett rezsiköltség miatt. Arra a kérdésre, hogy a megemelkedett energiaköltségek miatt vezettek-e be a munkatársakat érintő korlátozásokat, a válaszadó könyvtárak 33,8%-ában (szakkönyvtárak esetében 52,6%-os arányban, míg a közművelődési könyvtárak esetében 32%-os arányban) válaszoltak igennel, a következőkben pedig a konkrét intézkedések: hőmérséklet csökkentése (27,4%); elektromos eszközök használatának korlátozása (10,9%); egyéb, munkatársakat érintő korlátozás (8,6%); a dolgozói területek csökkentése (pl. irodaösszevonás) (8,1%). A második adatfelvételkor az új szolgáltatásokat is elemezték, ezt most csak felsorolásszerűen szerepeltetem: könyvtárvételi pont (nem könyvautomata); könyvek házhozszállítása; távoli ügyintézés; távoli referenzszolgáltatás; egyéb szolgáltatás; távoli irodalomkutatás, témafigyelés; egyéb digitális tartalomszolgáltatás; távoli reprográfiai szolgáltatás; online rendezvények; távoli szakirodalmi és kutatástámogató szolgáltatás; online kiállítások. (Békésiné Bognár – Havadi – Nagy ([2022] és [2023])

A félig strukturált interjúim kiértékelése során olvasható, minél több könyvtárbezárásra, kényszerintézkedésre került sor az idő előrehaladtával, a könyvtáros kollégákat annál inkább megviselték ezek.

2.5 A könyvtárosság a társadalom gondolatvilágában élő sztereotípiák tükrében

Sok tanulmány szól a könyvtárosok megjelenésével, nemi eloszlásával kapcsolatos sztereotípiákról, de én ezeken túlhaladva a dolgozatom elején már említett, valamint a könyvtáros viselkedésével, létével kapcsolatos sztereotípiákkal foglalkozom.

„A legtöbb sztereotípa akkor terjed, amikor nincs elég hiteles és minőségi információ. Az emberek azt vetítik ki, amit a mindennapi valóságban is szeretnének látni.” (Bada, 2010) A könyvtárba betérők elsősorban az olvasószolgálatos, tájékoztató, kölcsönző könyvtárosokat látják, velük találkoznak, róluk tudnak leggyorsabban véleményt kialakítani. Bada (2010) szerint a küllem csak adalék ehhez a valamilyen (sztereotíp) könyvtároskép kialakításához.

Hegyközi (2016) egy érdekes cikket referált⁸, mely szerint a könyvtárügy története során a sztereotípiák alakulására az volt a jellemző, hogy belesimultak az aktuális kulturális érába, az új sztereotípiákat pedig sokszor a könyvtárosok találják ki, hogy ezzel is kioltassák a régieket. „A sztereotípiákat úgy lehet a leghatékonyabban leküzdeni, ha a könyvtárosok szorgalmasan dolgoznak a marginalizált csoportok érdekében a társadalmi igazságosság (többek között a méltányosság és az egyenlő elbánás) érvényesüléséért.” (Hegyközi, 2016)

Balogh (2015) szerint léteznek még a mai napig könyvtáros sztereotípiák, például hogy a könyvtárosoknak kimerülnek a feladataik abban, hogy egész nap ülnek és olvasnak. Ebből eredeztetni az olyan olvasói kéréseket, hogy „Ajánljon valami jó könyvet!”, de szerinte ez akkor is lehetetlen volna, ha a könyvtárosok tényleg egész nap csak ülnének és olvasnának, hiszen annyi könyvet, amennyi létezik, lehetetlen lenne végigolvasni.

Érdekes kutatást végzett Senkei-Kis (2017), aki a BA és MA képzésen lévő informatikus könyvtáros hallgatók körében négy fókuszcsoporthoz interjút vett fel annak kiderítésére, a hallgatóknak milyen percepcióik vannak saját leendő szakmájukról. 2015 tavaszi és őszi félévében történt az adatfelvétel, két informatikus könyvtáros BA-s csoport (10 és 11 fős) és két informatikus könyvtáros MA-s csoport (8 és 9 fő) vett részt. Megkérdezte a hallgatóktól többek között azt is, szerintük milyenek látják a szakmát külső, nem szakmabeli emberek, az erre kapott válaszok inkább negatív képet festenek le. „A hallgatók szerint a közvélemény még mindig sztereotípiákban látja a könyvtárost és a könyvtárosi munkát. A sztereotípa egyrészt az olvasásra, mint a könyvtáros fő tevékenységére épül, másrészt a tipikus könyvtáros személyiséget foglalja magában, többen is kiemelik, hogy a könyvtárosok segítőkészek, olvasottak, zárkózottak.” (Senkei-Kis, 2017, p. 172.) Ezzel kapcsolatban a hallgatók azt is elmondták, hogy nemhogy a könyvtárosok munkájáról, de a könyvtárosok képzéséről se sok fogalmuk van az átlagembereknek. Olyan válasz is elhangzott, hogy azt sem tudják, hogy van

⁸ Az American Libraries Magazine írását (pontos fellelhetőség a bibliográfiában), melynek magyar nyelvű tartalmi kivonatát a HUMANUS-ban Hegyközi Ilonának köszönhetően olvashatjuk, referálta a KIT hírlevél alább: http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=milyen_es_hogyan_alakithato_a_konyvtarosokrol_alkotott_sztereotipia_-_akarjuk-e (Utolsó megtekintés: 2024. március 14.)

könyvtárosképzés a felsőoktatásban. A hallgatók szerint az is rontja a könyvtárosok megítélését, hogy anyagilag nem megbecsült a szakma. Mindezek ellenére a hallgatók a leendő szakmájukat sokkal pozitívabban értékelik, és ebben nagy szerepe van annak, hogy a képzés során betekintést nyernek, jobban megismerik leendő szakmájukat.

Prókai egy könyvtárosok elégedettségét mérő felmérésben, melyről 2006-ban írt, 137 könyvtárost szólított meg 11 lengyel vajdaságból. E felmérésben szóba kerültek a könyvtárosokkal kapcsolatos sztereotípiák is. Kifejezetten e témához kapcsolódik az alábbi kérdés: *Létezik-e a társadalomban könyvtáros foglalkozásáról sztereotip elképzelés?* 91,2% válaszolt igennel, és csupán 6,5% gondolta úgy, hogy nem. Ezt tovább gondolva szólt az alábbi kérdés: *Ez a sztereotípiák mennyire befolyásolja negatívan a szakma vonzerejének alakulását a mai munkaerőpiacon?* Erre a válaszadók 13,1%-a nem alkotott véleményt. Akik viszont válaszoltak, azok nagy része változtatás nélkül közelítette meg a kérdést, ezzel is a szakmát érintő kritikákat fogalmazva meg. „(Például: a könyvtárosság az emberek többsége szerint szürke és unalmas foglalkozás, de sok munkanélküli vágyakozik könyvtári munka után. A könyvtárosságot többnyire alábecsülik, pedig magas képzettség szükséges hozzá. Anyagilag nem vonzó foglalkozás, csak hivatástudatból lehet választani. Érdekes, izgalmas munka, főleg a gépesítés óta. Ez a foglalkozás csak azok számára lehet vonzó, akik nem véletlenül választották.)” (Prókai, 2006, oldalszám nélkül)

Egy napjainkban keletkezett interjúból kiragadva az alábbi mondatot érzékelhetjük, hogy a könyvtárossággal kapcsolatban megfogalmazott sztereotípiák ledöntése érdekében van még azért tennivaló, akármilyen is legyen az aktuális helyzet a témát illetően: „Az emberek többségében még mindig élnek a sztereotípiák (...). Még most is sokszor megkapjuk a kérdést: »Nem unalmas? Mit csinálsz egész nap, olvasol?«” (Szekeresné Sennyey M., 2024, p. 9.)

3. A könyvtárosok mentálhigiénéjéről

Hazánkban tudomásom szerint gyerekcipőben jár a könyvtárosok mentálhigiénéjével való foglalkoztatás, ezt a gyér szakirodalmi paletta is alátámasztani látszik, valamint Mikulás Gábor 2019-ben a következőképpen fogalmazott: „Bár a Könyvtári Intézet hirdetett Könyvtárosok mentálhigiénéje c. képzést, és előadás is volt 2010-ben a Könyvtárostanárok Egyesületében, a téma továbbra is minimális figyelmet kap.” (Mikulás, 2019a) A helyzet pedig megfigyeléseim szerint nemigen változott azóta sem.

2017 márciusában egy szakmai nap keretein belül, melyet a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szervezete valósított meg, egy előadást tartott Dr. Exterdéné

Zsurkai Ilona nyugalmazott főiskolai adjunktus, okleveles mentálhigiénikus szaktanácsadó. Szerinte igen, lehetnek stresszesek a könyvtárosok. Ennek több oka is lehet, mert nagyon sok irányból éri negatív hatás a könyvtárosokat: nincs munkabiztonság (könyvtárak szűnnek meg, csökkentik a létszámot), sokszor nehéz a fenntartóval és az olvasókkal a kommunikáció, valamint a pénzhiány (például a gyűjtemény szervezése szempontjából). Megfogalmazta a kérdést: ki törődik a könyvtárosok lelkével? Választ nem, tanácsot viszont adott: meg kell tanulniuk a könyvtárosoknak védekezni, mások problémáját helyén kezelni, valamint meg kell találniuk, meg kell ismerniük önmaguk határait, önmagukat pedig ezt követően meg kell erősíteniük. Exterdéné szerint tehát a könyvtárosok önismerete ebben a kulcs.

Lang (2020) ugyan nem hazai, hanem németországi példát hoz, ám az előbbi gondolatokat izlelgetve úgy vélem, megfontolandó mindaz, amiről ír. Írásának gerince az egészségmenedzsment, és nemcsak a fizikai egészséget, hanem az egész személyiséget, a mentális egészséget is fontosnak tartja. Mint írja: „*Minden vezetőnek egészséges munkatársakra van szüksége, mert ez azt jelenti, hogy az illetők elégedettek, boldogok, kiegyensúlyozottak és barátságosak az ügyfelekkel. (...) Ahhoz, hogy feladatainkat el tudjuk látni, mentális erőre van szükségünk.*” (Lang, 2020, p. 234.)

Somorjai 2016-ban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 48. Vándorgyűlésén tartott előadásakor elhangzott, hogy objektív és szubjektív tényezők befolyásolhatják a munkahelyi stresszt a könyvtárosok életében. Objektív tényezők a munkakörülmények, a munkaidő, a technológiai környezet, a folyamatos zaj, valamint a légkondicionáló hiánya, míg szubjektív tényezők a változó szerepelvárások, a szervezeti és az olvasói elvárások, a több munkakör ellátása, a helyettesítés, a túlterheltség, az állandóan változó hardver és szoftver, a folyamatos önképzés szükségessége, a munkakör tisztázatlansága, valamint a szerepkonfliktus, azaz a családi szerepek és a munkahelyi elvárások konfliktusa. Egy 2005-ben publikált felmérés⁹ szerint a változás tempója, a szabványok vagy a szabályok hiánya, valamint az olvasók IT környezettel kapcsolatos elvárásai azok a tényezők, melyek a legerősebb stresszorok a könyvtárosok számára. Ám még ezeken felül is megjelenhetnek stresszt okozó tényezők, mégpedig a kontroll(érzés) hiánya, a túlzott igénybevétel, a nagy felelősség, a hiányos teljesítménymérés, a visszajelzés vagy a megerősítés hiánya, az alacsony jövedelem, a gyakori stresszhelyzet, valamint a korlátozott előrehajlási lehetőségek. Somorjai a prezentációjában kitér a dühös olvasó jelenségére is, mikor az olvasó saját, korábban megélt frusztrációját projektálja a könyvtáros felé, ezzel kihívás elé állítva őt. Somorjai fontosnak tartja, hogy semmiképpen se szakítsuk

⁹ Ennis, L. (2005): The evolution of technostress. In: *Computers in Libraries*, 25. évf. 8. sz. pp. 10-12.

félbe, inkább hallgassuk végig a dühös olvasót, mutassunk együttérzést, legyünk határozottak, mégis udvariasak, és ha a helyzet úgy kívánja, ne használjunk tagadást (példaként említi az olvasótermi könyveket, melyeket nem lehet kölcsönözni). Somorjai fontosnak tartja továbbá, hogy miután a dühös olvasó távozott, a lehetőségekhez mérten próbáljunk megnyugodni. Az önvizsgálat és a helyzet szempontjából releváns önképzés, tréningeken való részvétel fontosságát is kiemeli. Somorjai előadásában végül a pszichológusokkal vonja párhuzamba a könyvtárosokat, akik egyfajta segítő szerepben vannak, és jó példa mutatásával meg tudják oldani a problémás helyzeteket, melyek nem a könyvtáros ellen irányulnak. *„Egyszerűen hagyjuk, hogy a kliens »lejátssza a lemezét« (ACTING OUT), ezáltal érzelmileg hatástalanítani tudjuk a helyzetet.”* (Somorjai, 2016)

4. A témám szempontjából releváns felmérések

A KIT hírlevél felmérései

A Mikulás Gábor által is fémjelzett KIT hírlevél¹⁰ felmérései koránt sem állnak meg szilárd lábakon, saját maguk szerint sem reprezentatívak, de érdekes kísérletet tesznek arra, hogy a könyvtáros társadalom véleményét kicsit jobban megismerhessük a saját helyzetüket illetően. Maga Mikulás Gábor is úgy nyilatkozott egy telefonbeszélgetésünkön, hogy figyelemfelhívásnak szánták ezen felméréseket. Sajnos az elemzési szempontokat sem ismerjük meg.

A KIT hírlevél általában minden héten szavazásra bocsát egy témát, ezekre nem kötelező szavazni. Ennek következtében kevés a szavazat, nem egyenlőek a szavazatszámok. Alapozni tehát nem, kiindulni viszont lehet ezek alapján. Néhány, a témám szempontjából releváns felvetésüket, valamint eredményüket közreadom a következő sorokban, amik között van olyan felmérésük, melyet időnként újra elővettek, megszavaztattak.

Mielőtt ismertetném a felméréseik eredményeit, azzal vezetem fel ezt a részt, hogy referáltak olyan írásról, melyben marketingesek felmérték a saját lelkiállapotukat, és ennek kapcsán felvetik, akár a könyvtárosok is megtehetnék ugyanezt. A kérdésük költői, de véleményem

¹⁰ KIT = Könyvtár, Információ, Társadalom. Tulajdonosa a GM Info Consulting Kft., melyben a GM Mikulás Gábor nevére utaló monogram. Mikulás Gábor a nagyobb könyvtáros fórumok aktív résztvevője. A KIT hírlevél impresszuma: <http://www.kithirlevel.hu/index.php?oldal=oldal&o=impresszum> (Utolsó megtekintés: 2024. február 16.)

szerint annál fontosabb.¹¹ Ezt tovább viszik egy másik referátumukkal¹², melyet azzal a tényközléssel kezdenek, hogy többek között a krónikus létszámhiánynak köszönhető, hogy a könyvtárosok kiégnek, mert ennek következtében túlzott munkaterhelésnek vannak kitéve, és sokszor felborul a munka és a magánélet egyensúlya. E referátum alapjául szolgáló írásban a kutatás az „USA felsőoktatási könyvtárak különgyűjteményeinek kutatószolgálatl (is) foglalkozó könyvtárosaira irányult.”¹³ Említést tesznek a pozitív stressz, tehát az eustressz létezéséről is, mikor a munkavállalók kihívásként tekintenek a kapott feladatokra, de többségében az új feladatokat kihasználásként élik meg ezen írás szerint. Érdekes lehetne egy ilyen kutatás a hazai könyvtárosokra vetítve is. De hogy ténylegesen hazai vizekre evezünk, rátérek arra a pár felmérésre, melyek eredményei a KIT hírlevél olvasóinak szavazatai alapján születtek meg.

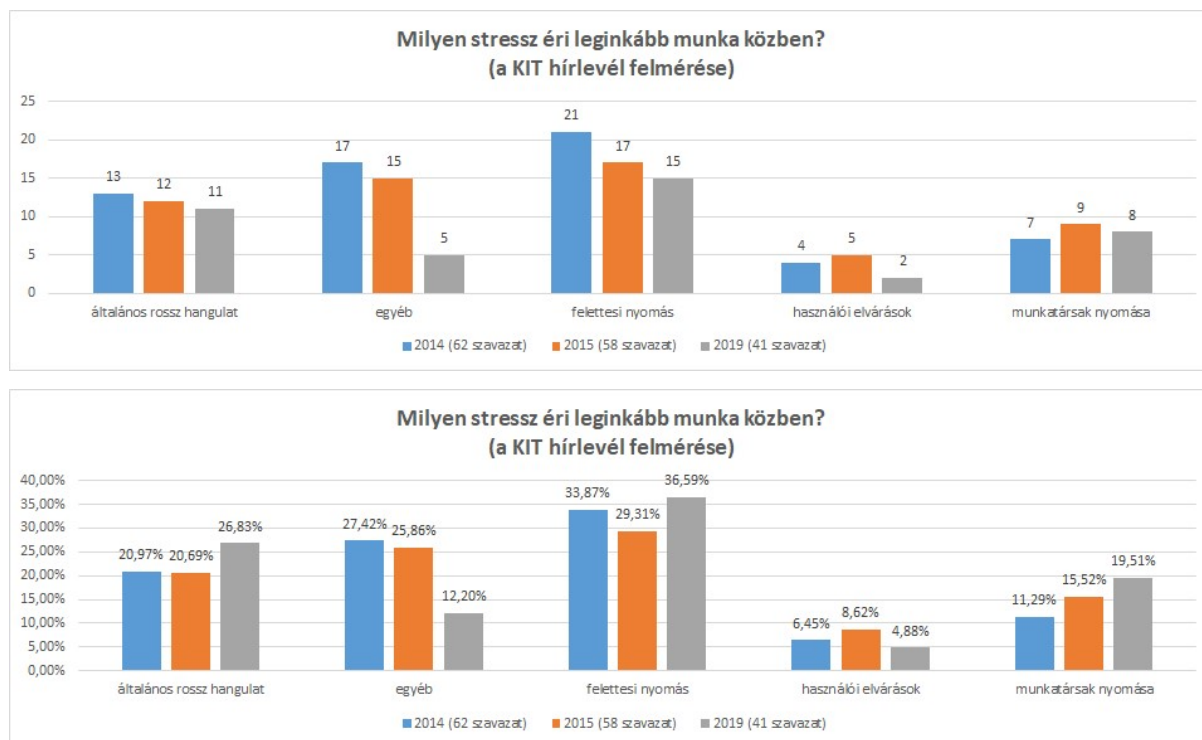
Azt a felmérést, mely azt vizsgálja, *Milyen stressz éri leginkább munka közben?*, háromszor bocsátották szavazásra: 2014 nyarán (62 szavazat), 2015 végén (58 szavazat) és 2019 nyarán (41 szavazat). Az alábbi lehetőségek közül lehetett választani: általános rossz hangulat, egyéb, felettesi nyomás, használói elvárások, munkatársak nyomása. Mindhárom esetben a felettesi nyomás került első helyre, a 2014-es felmérésnél ~34%, a 2015-ös felmérésnél már csak ~29% volt az érték, a 2019-es felmérésnél ez viszont felugrott ~37%-ra (Mikulás, 2014, 2015, 2019b). A felettesi nyomásnál érdekes lett volna szerintem az, ha szétbontják a vezetők és a fenntartó felől jövő nyomásra. Az átfogóbb és szemléletesebb képhez készítettem a szavazatok eloszlásáról egy-egy diagramot.

¹¹ A Kreatív Online egyik írását referálták (azóta halott linkre mutat a hivatkozás), a KIT hírlevélben itt olvasható részletesebben a marketingesek kiégéséről:

http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=szerinted_jo_lenne_felmerni_a_konyvtarosok_lelkiallapotat_-_a_marketingesek_felmertek_a_maguket (Utolsó megtekintés: 2024. február 13.)

¹² A Journal of library administration írását (pontos fellelhetőség a bibliográfiában), melynek magyar nyelvű tartalmi kivonatát a HUMANUS-ban Fazokas Eszternek köszönhetően olvashatjuk, referálta a KIT hírlevél alább: http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=stressz_gyenge_munkaszervezes_kieges (Utolsó megtekintés: 2024. február 14.)

¹³ (uo.)

2-3. ábra: Milyen stressz éri leginkább munka közben?
(a KIT hírlevél felmérése 2014-ben, 2015-ben és 2019-ben)
(saját diagramok)

Egy másik ilyen felmérést, mely 2019 nyarán arra a kérdésre fókuszált, hogy *Érezted-e ezeket könyvtári munkád során: kimerültség, érdektelenség, teljesítménycsökkenés, frusztráció?*, 60-an tisztelték meg szavazatukkal. Ennek eredménye: soha (3 szavazat), néha (18 szavazat), gyakran (25 szavazat), szinte állandóan (14 szavazat). A szavazók 65%-a tehát vagy gyakran vagy szinte állandóan érzi a kérdésben megfogalmazottakat. Mikulás a felmérés végi összegzésében a könyvtárszakmai szervezetek felelősségére hívja fel a figyelmet (Mikulás, 2019a).

Végül egy olyan felméréssel zárom a KIT hírlevéllel kapcsolatos egységet, mely arra vonatkozott, hogy *Mennyiben lenne szükség könyvtárosokat célzó mentálhigiénés szolgáltatásra?* Erre 2021 nyarán kerítették sort, és 44 szavazat érkezett rá az alábbiak szerint: Maga a kérdés is felháborító (2 szavazat), Természetesen, mint minden szakmában (15 szavazat), Igen, olyan mentálhigiénés szakemberekkel, akik ismerik a mi világunkat (21 szavazat), Az általános mentálhigiénés szolgáltatások elegendőek (3 szavazat), Nincs olyan probléma, amely ezt indokolná (3 szavazat). A szavazók ~82%-a szerint tehát szükség lenne könyvtárosokat célzó mentálhigiénés szolgáltatásra, ezen belül az összes szavazatot alapul véve a szavazók ~48%-a szerint pedig fontos lenne, hogy olyan mentálhigiénés szakemberek

nyújtás a szolgáltatást, akik a könyvtárosok világában otthonosan mozognak. Mikulás e felmérésnél is kihangsúlyozza a könyvtárszakmai szervezetek felelősségét (Mikulás, 2021).

Ezen kisebb volumenű, ám el nem hanyagolható felmérések is rávilágítanak arra, hogy a könyvtárosok a közhiedelemmel ellentétben sajnos nem nyugalommal körbevett dolgozók, erős nyomás van rajtuk, mentálisan inkább rossz állapotban vannak, akiknek szüksége lenne mentális támogatásra. Ahogy Mikulás fogalmazott 2019 nyarán: *„Bár a Könyvtári Intézet hirdetett Könyvtárosok mentálhigiénéje c. képzést, és előadás is volt 2010-ben a Könyvtárostanárok Egyesületében, a téma továbbra is minimális figyelmet kap.”* (Mikulás, 2019a) A helyzet pedig megfigyeléseim szerint nemigen változott azóta sem.

A Pénzcentrum felmérései

A Pénzcentrum¹⁴ a szakemberek helyett az olvasókat szólította meg felméréseivel, melyeket több évben is megismételt, így nemcsak a szakmabeliek, hanem a társadalom véleményét is kicsit jobban megismerhetjük. Több szakmát is vizsgáltak, én dolgozatomban csak a könyvtárosokkal foglalkozom. Ezek a felmérések nem a különféle szakmákban dolgozók mentális egészségével, hanem a társadalmi megítélésükkel foglalkoznak, ezek pedig véleményem szerint a meglévő sztereotípiákhoz kapcsolható eredmények, ráadásul ez is képes hatást gyakorolni arra, hogyan érzik magukat a könyvtárosok. Az oldal a KIT hírlevélhez hasonlóan nem reprezentatívnak írja le a felméréseit, és az elemzési szempontokat sajnos itt sem ismertetik. A 2023-ban és a 2024-ben végzett felmérés kihangsúlyozza azt is, hogy egyes szakmákon belül lehet különbség fizetések között, szakmán belül is eltérhet az elismertség és a társadalmi fontosság is (Koós, 2023 és 2024).

Az első felmérésben (Koós, 2021a) 481 fő vett részt, melyet az év január-februárjában végeztek. E szerint a könyvtáros szakma: 2 fő szerint nagyon elismert (0,42%), 4 fő szerint inkább elismert (3,74%), 80 fő szerint közepesen elismert (16,63%), 168 fő szerint kevésbé elismert (34,93%), 202 fő szerint egyáltalán nem elismert (42,00%), 11 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (2,29%). A könyvtárosoknál rosszabb eredményeket ebben az évben elismertség szempontjából csak a közmunkások értek el.

A felmérésbe vett 25 szakma közül társadalmi fontosság szempontjából a könyvtárosság az elismertséghez képest jobb helyen szerepel, itt hátulról a 6. Társadalmi fontosság szerint a válaszadók az alábbiak szerint értékelték a könyvtáros szakmát: 34 fő szerint nagyon fontos (7,10%), 118 fő szerint inkább fontos (24,63%), 190 fő szerint közepesen fontos (39,67%), 93

¹⁴ <https://www.penzcentrum.hu/> (Utolsó megtekintés: 2024. február 19.)

fő szerint kevésbé fontos (19,42%), 41 fő szerint egyáltalán nem fontos (8,56%), 3 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (0,63%).

Azt is kérdezték a felmérésben, vajon a megadott szakmák alul- vagy túlfizetettek-e. A könyvtáros szakma eredményei ebből a szempontból a következők: 9 fő szerint túlfizetett (1,87%), 139 fő szerint megfelelő bérezésű (28,90%), 240 fő szerint alulfizetett (49,90%), 91 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (18,92%).

A felmérésben részt vevők 5,2%-a ajánlaná a könyvtáros szakmát pályaválasztás előtt álló fiataloknak.

E felmérés demográfiai adatai (Koós, 2021b) pedig a következők: kitöltők száma 481 fő, ebből 316 fő férfi és 165 fő nő. Életkori eloszlás szerint: 34 év alatti 26%, 35 és 49 év közötti 39,9%, 50 és 64 év közötti 25,2%, 65 év feletti 8,7%. Élőhely szerint: fővárosban él 36,8%, megyeszékhelyen vagy egyéb városban él 50,5%, községben, vagy egyéb típusú településen él 12,7%.

A Pénzcentrum 2023-ban megismételte a felmérését (Koós, 2023), ekkor már sokkal többen vettek részt (a kérdőívet 2023. január 3-tól január 22-ig 2358-an töltötték ki), és a könyvtáros szakmát tekintve történtek apróbb változások. Demográfiai adatokat tekintve a kitöltők 43,3%-a férfi, 56,7%-a nő. Életkori eloszlás szerint: 18 év alatti 0,7%, 18 és 24 év közötti 2,8%, 25 és 34 év közötti 14,4%, 35 és 49 év közötti 36,6%, 50 és 64 év közötti 36,1%, 65 év feletti 9,5%. Élőhely szerint: a fővárosban él 24,5%, vármegyeszékhelyen él 19,9%, egyéb városban él 35,2%, községben él 20%, egyéb helyen él 0,4%. Legmagasabb végzettséget tekintve: általános iskola 3%, középiskola, gimnázium 28,3%, OKJ, felsőfokú szakképzés 18,4%, főiskola, egyetem 48,3%, PhD 1,9%.

A 2023-ban készült felmérés alapján is utolsó előtti a könyvtáros szakma (mely mögött szintén a közmunkás szerepel csak) elismertség szempontjából. A kapott értékek ebben a tekintetben a könyvtáros szakmával kapcsolatban: 31 fő szerint nagyon elismert (1,31%), 70 fő szerint inkább elismert (2,97%), 380 fő szerint közepesen elismert (16,12%), 733 fő szerint kevésbé elismert (31,09%), 1 081 fő szerint egyáltalán nem elismert (45,84%), 63 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (2,67%).

Társadalmi fontosság szempontjából is megtartotta a 2021-es helyezését a könyvtáros szakma a Pénzcentrum felmérésében, viszont százalékok szempontjából eltolódott, például azok aránya nőtt, akik szerint fontos vagy inkább fontos (31,73%-ról 38,98%-ra). 2023-ban a szavazatok a következőképpen oszlottak el: 301 fő szerint nagyon fontos (12,77%), 618 fő szerint inkább fontos (26,21%), 683 fő szerint közepesen fontos (28,97%), 440 fő szerint kevésbé fontos

(18,66%), 267 fő szerint egyáltalán nem fontos (11,32%), 49 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (2,08%).

Alul- vagy túlfizettség tekintetében az alábbi eredmények születtek: 85 fő szerint túlfizetett (3,60%), 750 fő szerint megfelelő bérezésű (31,81%), 1 165 fő szerint alulfizetett (49,41%), 358 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (15,18%).

Míg 2021-ben a válaszadók 5,2%-a ajánlotta volna a könyvtáros szakmát a pályaválasztás előtt álló fiataloknak, 2023-ban ez az érték már csak 4,5% volt.

2023-ban tehát csak abból a szempontból tudott e felmérés alapján erősödni a könyvtáros szakma, hogy még inkább tartják társadalmilag értékes, fontos munkának.

A Pénzcentrum 2024-ben is megismételte a felmérését (Koós, 2024a). A könyvtáros szakma az ezt megelőző felmérésekével megegyező helyezéseket ért el, így a továbbiakban ezt nem hangsúlyozom külön. A 2024-es felmérésüket január 8-tól január 31-ig 1 777-en töltötték ki. A kitöltők 59,8%-a férfi, míg 40,2%-a nő volt. A további demográfiai adatokat olyan részletességgel adták meg, mint a 2023-ban készített felmérés esetén. A felmérésben részt vevők eloszlása életkor szerint: 18 év alatti 0,8%, 18 és 24 év közötti 3,5%, 25 és 34 év közötti 13,7%, 35 és 49 év közötti 32,9%, 50 és 64 év közötti 36,5%, 65 év feletti 12,6%. Lakhely szerint: a fővárosban él 23,6%, vármegyeszékhelyen él 21,1%, egyéb városban él 33,7%, községben él 21,3%, egyéb helyen él 0,2%. Legmagasabb iskolai végzettséget tekintve a százalékos eloszlás az alábbi: általános iskola 3,7%, középiskola, gimnázium 32,5%, OKJ, felsőfokú szakképzés 19,3%, főiskola, egyetem 43,1%, PhD 1,5%.

A könyvtáros szakma elismertsége a Pénzcentrum olvasóinak véleménye alapján 2024-ben: 22 fő szerint nagyon elismert (1,24%), 75 fő szerint inkább elismert (4,22%), 268 fő szerint közepesen elismert (15,08%), 530 fő szerint kevésbé elismert (29,83%), 835 fő szerint egyáltalán nem elismert (46,99%), 47 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (2,64%).

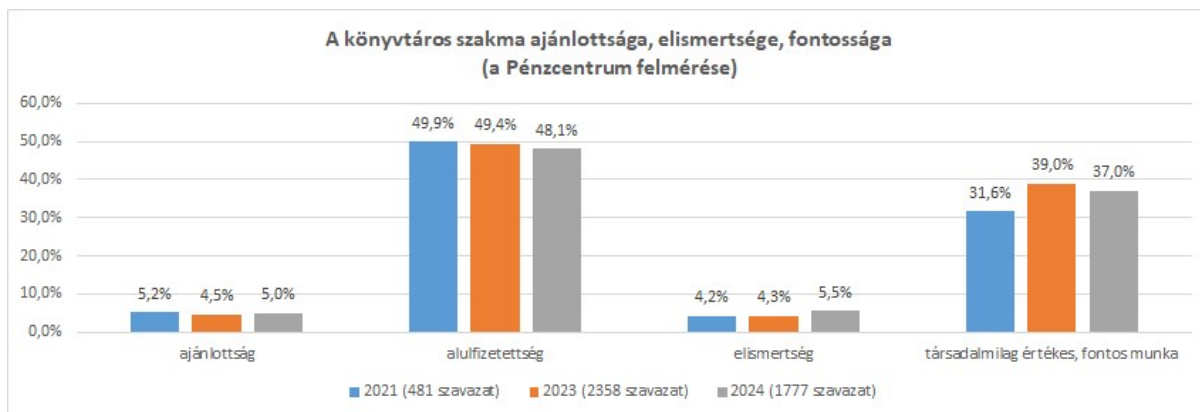
Társadalmi fontosság szempontjából a 2024-es értékek az alábbiak szerint alakultak: 191 fő szerint nagyon fontos (10,75%), 466 fő szerint inkább fontos (26,22%), 535 fő szerint közepesen fontos (30,11%), 334 fő szerint kevésbé fontos (18,80%), 222 fő szerint egyáltalán nem fontos (12,49%), 29 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (1,63%).

Alul- vagy túlfizettség szempontjából a 2024-es szavazatok a következők: 80 fő szerint túlfizetett (4,5%), 578 fő szerint megfelelő bérezésű (32,53%), 854 fő szerint alulfizetett (48,06%), 265 fő pedig nem tudta / nem válaszolt (14,91%).

A Pénzcentrum 2024-es felmérése alapján a részt vevők 5%-a ajánlaná a könyvtáros szakmát egy pályaválasztás előtt álló fiatal számára.

Ahogy a 2024-es felmérés eredményeit vizsgálták, az alábbi ténymegállapítást is olvashatjuk:

„Nagyban összefügghet a könyvtáros szakma megítélésével, hogy néhány éve kulturális dolgozóként közalkalmazotti státuszukat is elvesztették, de előtte sem voltak túl magasak a keresetek. A Kulturális Szakszervezet januári közlése szerint a kulturális dolgozók nagy része a 2024. évben is maximum bruttó 326 000 forintot visz haza. A fizetéssel kapcsolatos kérdésben 14,9 százalékos volt a felmérésben a bizonytalanok aránya, ennél csak a papok bérével kapcsolatban volt nagyobb a bizonytalanság.” (Koós, 2024b)

4. ábra: A könyvtáros szakma ajánlottsága, elismertsége, fontossága
(a Pénzcentrum felmérése 2021-ben, 2023-ban és 2024-ben)
(saját diagram)

5. A szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok mentális egészségéről napjainkban – félig strukturált interjúk eredményei

5.1 Bevezető gondolatok a kiértékelés előtt, valamint az interjúalanyokra és az ő munkahelyeikre vonatkozó statisztikai adatok

Szerettem volna megismerni, hogy a szolgáltatásban dolgozó kollégáknak a témámhoz kapcsolódóan milyen megéléseik, tapasztalataik vannak, hogyan érznek. Durván 10 éve dolgozom könyvtárosként, sok kollégát megismerhettem ez idő alatt, és nem feltétlenül közvetlen munkatársként.

Kényelmi mintavétellel dolgoztam, de törekedtem arra, hogy minél többféle könyvtártípusban dolgozót szólítsak meg, akiknek munkakörei változatosságára is ügyeltem. 16 darab félig strukturált interjút vettem fel 2024. április 09. és április 16. között. A legrövidebb interjúm 37 perces volt, a leghosszabb 3 óra 8 perces. Hangalapú gépeléssel ültettem át szöveges fájlokba az interjúk tartalmát.

Az interjúk eredményeit az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA)¹⁵ módszerével elemeztem. Többen több dolgot is megadtak több kérdésnél is, így a végső szám a válaszok tekintetében több esetben nagyobb, mint az interjúalanyok száma. Interjúalanyaim között nem található meg a 4. sz. mellékletben ismertetett támogató csoport egyik tagja sem. Interjúkérdéseimet az 3. sz. melléklet tartalmazza. Az interjúalanyaim számára a megbeszéltek szerint biztosítom az anonimitást.

	Életkor (év)	Nem	Lakhely	Munkahely (településtípus szerint)	Munkahely (könyvtártípus szerint)	Végzettség	Hány éve dolgozik könyvtári szolgáltatásban?	Munkakör
1. alany	51	nő	város	nagyközség	közművelődési	informatikus könyvtáros	23	könyvtáros, egyben intézményvezető is
2. alany	59	nő	város	város	közművelődési	általános iskolai tanító könyvtáros szakkollégiummal, gyermekkönyvtáros, biblioterapeuta	38	gyermekkönyvtáros és olvasószolgálati könyvtáros
3. alany	35	nő	főváros	főváros	nem nyilvános alapítványi	informatikus könyvtáros MA, biblioterapeuta	10	könyvtáros
4. alany	57	nő	főváros	főváros	szak	főiskola, a könyvtáros végzettség könyvtáros szakkollégiumnak köszönhető	35,5	zenei könyvtáros
5. alany	47	nő	főváros	főváros	szak	egyetemi	25	zenei könyvtáros
6. alany	55	nő	főváros	város	közművelődési	informatikus könyvtáros MA, biblioterapeuta	3+12 (közte 18 év szünettel)	könyvtárvezető
7. alany	49	nő	város	főváros	szak	főiskola	33	könyvtáros
8. alany	35	férfi	főváros	főváros	szak	informatikus könyvtáros diploma	10	tájékoztató könyvtáros
9. alany	39	nő	főváros	főváros	szak	informatikus könyvtáros főiskolai végzettség	14	olvasószolgálati könyvtáros
10. alany	36	nő	főváros	főváros	szak	ének-zenei szakember és zenei könyvtáros	9	zenei könyvtáros
11. alany	28	nő	megyei jogú város	megyei jogú város	közművelődési (vármegyei és városi hatókörű egyben)	informatikus könyvtáros BA, könyvtártudomány MA	9	tájékoztató könyvtáros
12. alany	32	nő	város	város	közművelődési	könyvtáros asszisztens OKJ	3,5	gyermekkönyvtáros
13. alany	33	nő	főváros	főváros	szak	germanisztika BA könyvtáros és transzlatológia minorral	4	tájékoztató könyvtáros
14. alany	47	nő	főváros	főváros	közművelődési	informatikus könyvtáros BA	5	olvasószolgálati könyvtáros
15. alany	64	nő	város	főváros	nemzeti	egyetemi történelem bölcsész, könyvtári szakember szakirányú továbbképzés	8	olvasószolgálati könyvtáros
16. alany	33	nő	főváros	főváros	szak	informatikus könyvtáros BA	7	tájékoztató könyvtáros

1. táblázat: az interjúalanyokra és az ő munkahelyeikre vonatkozó statisztikai adatok (saját készítésű táblázat)

Felsőoktatási és iskolai könyvtárban dolgozót nem sikerült megszólítanom, viszont 2 fő intézményvezető is vállalkozott interjúra. A nemek aránya még, melyet külön kiemelnék, 1 fő férfi és 15 fő női interjúalanyom volt. Jávorka (2018) felmérése is rávilágít arra, hogy a könyvtáros szakmában a férfiak aránya igen alacsony.

¹⁵ Bővebben: Kovács A. - Kassai Sz. - Rácz J. (2023): *Interpretatív fenomenológiai analízis. Az IPA (Interpretative Phenomenological Analysis) bemutatása és kutatási példa: kábitószerszám-használókból empátikus segítők*. In: Rácz J. (főszerk.) *Kvalitatív pszichológia. Kézikönyv*. ELTE-PPK, Budapest, pp. 89-110.

Az interjúim elemzésekor személyes élménytémákat vontam össze, ezek tükrében az alábbi fő- és altémák rajzolódtak ki:

Közös megélés, tapasztalás, érzés főtémák	altémák
Szakmai identitás	Munkakörből fakadó feladatok, az ezekhez való viszonyulás Munkahelyi környezet és az ehhez való viszonyulás A könyvtárhasználókban és könyvtárat nem használókban kialakult könyvtáros képe Sztereotípiák árnyékában A szakma pozitívumai és problémái
Krizishelyzetek	A COVID-19 mentális egészségre gyakorolt hatása Az energia-veszélyhelyzet mentális egészségre gyakorolt hatása
Mentális támogatás	Szükségük van-e mentális támogatásra a könyvtári szolgáltatásban dolgozóknak? Javaslatok, ötletek a mentális támogatással kapcsolatban

2. táblázat: az interjúim elemzésekor kirajzolódott személyes élménytémák: fő- és altémák
(saját készítésű táblázat)

Kérdésenként elemeztem a beérkező válaszokat, az eredményeim leírásakor a fentebb látható főtémák szerint bontottam határoltabb egységekre a szöveget. Fontosnak tartottam továbbá, hogy gazdagítsam az eredmények leírását olyan idézetekkel, melyek megtámogatják a kapott eredményeket, valamint érzékletessé teszik azokat. Ezek érdekében igyekeztem minél harsányabb mondatokat kiemelni az interjúim szövegéből.

5.2 Szakmai identitás

Arra a kérdésre, hogy **Szokták-e kérdezni a könyvtárhasználók, milyen könyvtárosként dolgozni?**, nem mindenki csak igennel vagy nemmel felelt, többen is kifejtették válaszukat. Az igennel felelők száma 4 fő, a nemmel felelők száma 7 fő. Akik szerint ritkán kérdezik meg, azok száma 5 fő. 1 válaszban megjelent, hogy a könyvtári munkát nyugalmasnak találják a könyvtárhasználók. „Többször meghívtak pályaaorientációs nap keretében iskolákba, illetve látogattak el osztályok azért, hogy bemutassam, milyen könyvtárosnak lenni.” (2. alany) „Szokták, hogy miért ezt a szakmát választottam, hogyan lettem könyvtáros, szeretek-e itt dolgozni.” (8. alany) „Az elmúlt évben, mióta gyermekkönyvtárosként dolgozom, nagyon sokan *idézőjelet mutat* pályáztak a helyemre, vagyis áradoztak arról, milyen szívesen dolgoznának ők is könyvtárban. A legtöbбекnél ilyenkor az az érv, hogy nagyon szeretnek olvasni és könyvek közt lenni. Nehéz elmagyarázni nekik, mennyivel többől áll a munkánk. Viszont több olyan ismerősöm is lett, aki elgondolkozott a továbbtanuláson, pályaváltáson. Ez nagyon hízelgő. Sokszor kérdés még az »Ez olyan nyugis hely, nem?«. A kérdés természetesen sosem akkor hangzik el, mikor kígyózó sor áll a kölcsönzőpult előtt és a csillárról is gyerekek lógnak. *elmosolyodik*» (12. alany) Arra a kérdésre, hogy **Szokták-e kérdezni a könyvtárat nem használók, milyen könyvtárosként dolgozni?**, szintén nem mindenki csak igennel vagy nemmel felelt, itt is többen is kifejtették válaszukat. Az igennel felelők száma 9 fő, a nemmel

felelők száma 4 fő. Akik szerint ritkán kérdezik meg, azok száma 3 fő. 3 válaszban megjelent, hogy a könyvtári munkát nyugalmasnak találják a könyvtárat nem használók, egyben pedig az, hogy unalmasnak. „*Szinte mindenki megkérdezi, hogy sokat olvasok-e.*” (10. alany) „*Igen, de ezek nem a szakma iránti kíváncsiságból, inkább az irántam való érdeklődésből fakadnak.*” (12. alany) „*Előfordul. Bár sokan, ha felmerül, hogy mi a munkám, leírják úgy, hogy *idézőjelet mutat* oké, ez uncsi.*” (13. alany) „*Igen, mert fogalmuk sincs a munkánkról.*” (16. alany) Azért tartottam fontosnak az előbbi két kérdést elemzésemben előre venni, mert a könyvtárosoknak sokszor nagyon színes, nagyon komplex munkakörük van, ez a **Milyen feladatai vannak a munkahelyén, Önt ezek mennyire terhelik le?** kérdésre adott válaszok során többször is visszaköszön. Érdekesség, hogy kisebb könyvtárakban állománygyarapító, feldolgozó munkát is végeznek, ami – ha letisztultan – szolgáltatásban dolgozóról van szó, nem jellemző. Ha mindenki válaszát részletesen megjeleníteném, nagyon hosszú lenne ez a rész, így csak felsorolom, mi mindent is végeznek interjúalanyaim. Olvasószolgálati feladatok általánosságban: dokumentumok kölcsönzése, hosszabbítása, visszavétele; félretételek kezelése; könyvtárközi kölcsönzés (ODR-en keresztül); olvasók beiratása; olvasókkal való kommunikáció (e-mail, telefon); olvasótermi ügyelet; raktári dokumentumok forgalmazása; raktári rend biztosítása (olvasói terek polcain); (szak)tájékoztatás. Ezen felül megjelent a válaszokban még: állományellenőrzés; állománygyarapítás; biblioterápiás csoport tartása; e-book gyarapítás; feldolgozás; folyóiratok szemlézése; irodalmi klub tartása; irodalmi rejtvények készítése; kapcsolattartás intézményekkel; kiadványszerkesztés; könyvtári foglalkozások és órák szervezése, megtartása; MTMT adminisztráció; referensi feladatok (iskolai közösségi szolgálat, nyelv); rendezvényszervezés; selejtezés/apasztás; social media platformok kezelése; statisztika vezetése, leadása; szabadidős foglalkozások szervezése, megtartása; szerzeményezés; vidéki könyvtári állományok karbantartása; weboldal szerkesztése. A két intézményvezető válaszát viszont teljes egészében közreadom, ezzel tovább is viszem a leterheltség felé ezt a rész. „*A könyvtár minden egyes munkafolyamatát végzem, az intézményvezetői feladatok mellett. Az intézmény egy integrált intézmény, művelődési házzal összevonva. Mivel félállásban könyvtáros, félállásban művelődésszervező vagyok, mellette az intézmény ügyeit is intézem, így nincs elég idő a könyvtáros feladatokra, így csak tűzoltásként működik az egész. Mindig a legfontosabb munka van elvégezve.*” (1. alany) „*Kevesen vagyunk a könyvtárban, így mindenki minden feladatban részt vesz, bár mindenkinek vannak egyéni feladatai is, például statisztika, gyerek- és felnőtt könyvtári részleg pakolása, digitalizálás, gyerekprogramok előkészítése, esetenként megtartása, tablókiallítások anyagának elkészítése. Jómagam egyéni feladatai a munkaterv, a beszámoló, dokumentumok megrendelése és*

feldolgozása, programok szervezése, sok esetben megtartása, pályázatok kiírása és zsűrizése, kapcsolattartás, stb.” (6. alany) A leterheltség szempontjából a 16 interjúalanyom közül csak 4 fő mondta azt, hogy leterheli a munkája. 5 fő változónak érzi, mikor mennyire van leterhelve, 1 fő mérsékelten érzi leterhelve magát. 2 fő említette az emberi faktort mint leterhelő tényezőt. Az a kérdés, hogy **Hogyan érzi, nyugodt munkakörnyezet veszi Önt körül?**, változatos válaszokat eredményezett. Az interjúalanyaim fele, tehát 8 fő nyugodtnak tartja munkakörnyezetét, 3 fő szerint ez változó. *„Sajnos a fenntartói többletmunka, amit még el kell végezni, így a folyamatos nyomás, aggodás és leterheltség az egészségem romlására ment. Már nem érzem, hogy ez a munkakör egy nyugodt, megbízható és kiegyensúlyozott munka lenne, amit sajnós a család is érzékel.”* (1. alany) *„Vannak teljesen nyugis, már-már unalmas napok is. Tényleg az emberi faktor fárasztó.”* (3. alany) *„Nem, mert integrált intézmény vagyunk és az intézmény vezetője erőteljesen beleszól a könyvtárszakmai munkába. Ezenkívül kevesen vagyunk az elvégzendő feladatokra.”* (6. alany) *„Bizonyos szempontból igen. Kezelhető mennyiségű munkám van, sok olyan feladattal, amit szeretek, és a kollégáim nagy részével öröm együtt dolgozni. Azonban a könyvtárhasználók irányából érkező stressz és a vezetőség struccpolitikája és gyakran embertelen hozzáállása miatt néha magas vérnyomással megyek haza.”* (13. alany) Kitértünk az interjúalanyokkal arra is, hogy ki **mit és mennyit érzékel abból, hogyan vélekedhetnek a könyvtárhasználók és a könyvtárat nem használók a munkájukról és a munkakörnyezetükről.** A könyvtárhasználóktól sok pozitív visszajelzést szokott kapni 7 fő. A könyvtárhasználók 5 fő szerint kinyilvánítják a véleményüket, negatívát, pozitívát egyaránt (1 fő külön kiemelte a könyvtárhasználók együttérzését, és 1 fő külön kiemelte, hogy indokolatlannak találták az energia-veszélyhelyzet miatti könyvtárbezárást). 1 fő válaszában szerepelt, hogy a könyvtárhasználók szerint kellemes, nyugodt környezetben dolgozik, 1 fő szerint nem tudják a könyvtárhasználók, mit csinál a szolgáltatásban dolgozó könyvtáros, amikor épp nem olvasót szolgál ki, 1 fő úgy érzi, a könyvtárhasználók érdeklődően állnak hozzá. *„Évente töltetünk ki hivatalosan elégedettségi kérdőívet, nem is olvastam még negatív kritikát benne.”* (2. alany) *„Szerintem a többség nem érzékeli, mennyi munka van a könyvtári rend kialakításában és fenntartásában. A visszajelzések alapján viszont elégedettek a gyorsaságunkkal és hogy igyekszünk segíteni, megoldást találni a felmerülő kérdésekre.”* (3. alany) A megkérdezettek közül 5 fő válaszában megjelent, hogy a könyvtárat nem használók szerint biztosan nyugalmas, stresszmentes, egész nap olvas, püsszeg, szépen néz ki a könyvtáros. 4 fő nem érzékel semmit vagy nem tudja, hogy a könyvtárat nem használók mit gondolhatnak a kérdés kapcsán. 2 fő jelezte, hogy könyvtárat nem használótól kapott már meg olyan kérdést, hogy *„Járnak még könyvtárba?”*. 1 fő úgy érzi, a könyvtárat nem használók

szerint nincs érdemi feladata, 1 fő szerint tisztában vannak a könyvtárat nem használók, hogy alacsony a bérük, 1 fő szerint a könyvtárat nem használók szemében a könyvtár csak nyilvános WC, fedett hely, Wi-Fi elérési pont. „A közösségi médiánk és a helyi televízió folyamatosan hírt ad rólunk, nagyon pozitív a könyvtárba rendszeresen nem járók által is a megítélésünk. Mivel én különösen sokszor szerepelek, sokan az utcán megállítva is dicsérnek.” (2. alany) „Nem sokat érzékelek belőle. Volt, aki fellelkesült, hogy ez egy *idézőjelet mutat* álom meló, és volt, aki nem vette komolyan a munkám és azt gondolta, csak átmeneti jelleggel csinálom.” (10. alany) „Nem tudják, mit csinálók, rengeteg sztereotípiát vesz körbe a könyvtárosi munkát. **Milyen sztereotípiákkal találkozott eddig?** Hogy egész nap olvasunk, meg hogy annyi a dolgunk, hogy helyre tegyük a könyveket. Mással amúgy nem, de ezekkel nagyon. Arról fogalmuk sincs, milyen háttérmunkák vannak, meglepődnek, amikor elkezdem sorolni. Az kiveszett, hogy nagy szemüveges, mindig lepisszegős ember a könyvtáros. Én legalábbis nem találkoztam ezzel.” (16. alany) Az interjúk során arra is kitértünk, hogy ki **mit tart problémának és ki mit tart jónak a könyvtáros szakmát illetően**. Problémának 11 fő tartotta az anyagi megbecsültség hiányát, de 3 válaszban megjelent a megbecsültség hiánya általánosságban, a csekély anyagi ráfordítást (nem fizetésben, hanem programok szervezése, állománygyarapítás szempontjából) 2 válaszban is megfogalmazták mint problémát. Ami még jelentős problémának mondható az interjúk alapján, az a megfelelő szakember/utánpótlás hiánya, ezt 7 fő mondta ki, de pusztán csak a létszámlhiányt is 4 válaszban említették. 2 fő beszélt arról, hogy az internet térhódítása miatt visszaszorult a könyvtárak iránti igény. A továbbiak 1-1 válaszban jelentek meg: az integrált könyvtári rendszer frissítése problémásak; korlátozottak a lehetőségek; nincs elég szakmai támogatás; problémásak az olvasók; a szociális ellátórendszer problémái lecsapódnak a könyvtárakon mint szociális funkciót ellátó intézményeken. „Huh. *hatásszünet* Sokszor összetévesztjük a szolgáltatást a szolgálattal, ezt az attitűdöt pedig a rendszer ki is használja. Rengeteg tudás és lehetőség van a könyvtárosokban, mármint akik TÉNYLEG *a tényleg szót megnyomva mondja* könyvtárosok, és nem valamilyen úton módon kerültek pl. olvasópultba, de a katalógusban sem tudnak keresni. Az, hogy az olvasók legtöbbször a nem megfelelően képzett olvasószolgálati könyvtárossal találkoznak, akinek sem a szakképzettsége, sem a kommunikációja nem felel meg az elvárható minimumnak, hozzájárul azokhoz a sztereotípiákhoz, amik a könyvtárosokról élnek az emberek fejében. Természetesen tisztelet a kivételnek. A korábbi felsővezetői válasz erre az volt, hogy ennyi pénzért ilyen embereket tudnak foglalkoztatni. De ez így egy ördögi körré válik, minél kevesebb elvárást támasztunk, annál nehezebb lesz elérni a társadalmi megbecsültséget és a magasabb fizetést.” (3. alany) „Általános probléma, hogy a vezetők még mindig nem képesek kikérni azoknak a dolgozóknak

*a véleményét, akiknek az adott probléma vagy kérdés a szakterülete vagy van benne gyakorlatuk. Az is probléma, hogy ugyanúgy, mint pedagógusok nélkül, könyvtárak és könyvtárosok nélkül sem lehet felnevelni a következő okosabb generációt vagy megszerezni az általános műveltséget, ami elengedhetetlen a mindennapi élethez, a gondolkodáshoz. Az internet nem tudja helyettesíteni a könyvekben található tudáshalmazt, mesterséges intelligencia ide vagy oda.” (7. alany) „A zártságot, és a begyepesedett gondolkodásmódot, amely létjogosultságot ad a *idézőjelet mutat* 20-30 éve már így van érvnek.” (11. alany) A jó dolgok felsorolása már közel sem volt ilyen gazdag. A nyugalmas, motiváló közeg (kollégák, kultúra, szellemiség) 4 válaszban jelent meg. 3 fő említette a könyvekkel való munkát, szintén 3 fő a sokszínű, érdekes, emberbarát munkát, amely során megvalósíthatja önmagát az ember, valamint ugyancsak 3 fő, hogy van lehetőség új ismereteket szerezni, tanulni. A segítő attitűdből fakadó pozitív visszajelzések jó dologként való feltüntetése 2 alany válaszaiban jelent meg. A továbbiak 1-1 válaszban jelentek meg: emberekkel való munka; jó látogatói kör; kapcsolati tőke kialakítása; képzések elérhetősége; nem monoton munka; nem tud mindent, de tudja, hol keresse meg; sok kapott elismerés; versenyszféra hiánya. „Szeretem a szakmámat, valószínűleg ezért dolgozom még benne, bár sok jót nem lehet róla mondani. Egyre ellehetetlenítettebb szakma.” (6. alany) „Szerintem, amíg létezik könyv a világon, addig talán könyvtár is lesz, és talán könyvtárosra is szükség lesz. A tanulás támogatásában nagy szerepet játszanak a könyvtárak, és hiába van internet, ott sem lehet mindent megtalálni. *elmosolyodik*” (9. alany) „(...) Büszke vagyok rá, hogy a könyvtárosok megújulásra képesek, reziliensek vagyunk. Az elmúlt években többször bizonyítottuk, hogy lehetetlen körülményekhez is képesek vagyunk alkalmazkodni, változatlan minőségben szolgálni az olvasókat és a könyvtárügyet. Békeidőben pedig az nyugőz le, ahogy erőforrásoktól függetlenül igyekszünk haladni a korrall. Nem rekedtünk meg az alapszolgáltatások szintjén, próbálunk minél inkább a mai kornak megfelelő eszközökkel élni és szolgáltalni, legyen ez a social media jelenlét, az egyre korszerűsödő katalógusok, e-book kölcsönzés, kölcsönzőautomaták terjedése és még sorolhatnám. A jó könyvtáros nem az emberiséget okolja azért, hogy nem járnak könyvtárba, hanem minden eszközt megragadva igyekszik megszólítani és olvasóvá avanszálni a távollévőket.” (12. alany) „Rugalmasak vagyunk, mert muszáj. A könyvtárosok általában kreatívak, jó problémamegoldók.” (14. alany)*

5.3 Krízishelyzetek

Ebben az egységben a COVID-19 és az energia-veszélyhelyzet kap hangsúlyt. **Az elmúlt évek történései (a COVID-19 és az energia-veszélyhelyzet okozta kényszerintézkedések)**

hogyan hatottak Önre mint könyvtári szolgáltatásban dolgozóra? 1 fő nem tért ki a kérdésre, hanem azt válaszolta, munkahelyet váltott, a család és emiatt a munkahely fizikai közelsége fontosabb volt, mint a munka, az ő életében tehát másról szóltak ezek az évek. Mind a COVID-19, mind az energia-veszélyhelyzet rosszul érintett 6 főt. Egyik sem volt hatással 3 főre. Mindkettőt jól viselte 3 fő. Voltak, akik egyik helyzetet máshogy élték meg, mint a másikat. Az energia-veszélyhelyzetet 3 fő viselte rosszul, ők a COVID-19 idején nem érezték így. Voltak, akik válaszaikban kitértek másra is. 2 fő kifejezetten rosszul élte meg a home office-t, 2 fő viszont jónak látta ezt. 2 fő szerint elmaradoztak az olvasók, 1 fő a rövidített nyitvatartást nehezményezte. 1 fő számolt be arról, hogy kihasználták a kényszerbezárásokat háttérmunkákra, nevelési-oktatási intézményekbe való kitelepülésekre (pl. meseolvasások). Kitértünk az interjúalanyokkal arra is, hogy ki **mit és mennyit érzékel abból, hogyan vélekedhetnek a könyvtárhasználók és a könyvtárat nem használók a munkájukról és a munkakörnyezetükről a COVID-19 és az energia-veszélyhelyzet okozta kényszerintézkedések után.** A könyvtárhasználókat illetően érdemi választ 4 fő nem tudott adni, 3 fő azért, mert a COVID-19 okozta világjárvány idején másik könyvtárban dolgozott, mint az interjúk készítésének idejében. 1 fő nem érez különbséget a COVID-19 okozta világjárvány és az energia-veszélyhelyzet előtti időkhöz képest. 3 fő úgy látja, hogy a könyvtárhasználóknak hiányzott a könyvtár, örültek, amikor újra kinyitottak. 3 fő tért ki arra, hogy a megváltozott körülmények (pénzmegvonás állománygyarapítás és folyóiratbeszerzés tekintetében, valamint a nyitvatartás rövidülése) hiányérzetet eredményez a könyvtárhasználókban. 1 fő válaszolta azt, hogy tartotta a kapcsolatot az olvasókkal és a pedagógusokkal, közelebbi kapcsolat alakult ki közöttük. 1 fő tért ki arra, hogy a könyvtárhasználók nem hibáztatták őket, tudták, nem ők a hibások a könyvtár életében fellépő negatív fejleményeket illetően. 1 fő mondta azt, hogy a könyvtárhasználók szerint jó lehet könyvtárban dolgozni. 1 fő szerint a könyvtárhasználók az energia-veszélyhelyzet miatti bezárást indokolatlannak látták. 1 fő számolt be arról, hogy a könyvtárhasználók sajnálják őket.

„A COVID idején, valamint tavaly és idén télen is volt alkalmam lezárt könyvtárban dolgozni, és azt figyeltem meg, hogy a kialakult helyzet némileg polarizálta a felhasználókat. Sokakban felmerült, hogy ezek a helyzetek valószínűleg nekünk se jók, és volt, akivel lehetett értelmesen beszélgetni arról, hogy milyen is egy ilyen helyzet neki, és milyen egy alkalmazottnak. Sokan voltak hálásak azért is, hogy a lehetőségeinkhez képest a lehető legtöbbet megpróbáltuk megtenni értük. A másik oldalon persze ott vannak azok az emberek, akikkel nem lehet megértetni, hogy nem jókedvünkben zártunk be, vagy hogy állami alkalmazottként a lehetőségeink erősen korlátozottak. Egyébként szerintem van itt egy pozitív összefüggés, a

kritikus gondolkodásra való képesség, valamint a rendszerrel szembeni fenntartások, és az alkalmazottakhoz való pozitív hozzáállás között, de ez egy másik téma. Mit tapasztalt, melyik korosztály empaticitással jobban Önökkel ezekben az időkben? Tapasztalataim szerint a fiatalabbak.” (13. alany) Ha a könyvtárat nem használókkal kapcsolatos válaszokat nézem, nem voltak ilyen változatosak. 6 fő úgy látja, a könyvtárat nem használókban kialakult kép olyan negatív maradt, mint a COVID-19 okozta világjárvány és az energia-veszélyhelyzet előtt volt. 5 fő nem tudott érdemi választ adni – vagy azért, mert tényleg nem tudja, vagy azért, mert semmit nem érzékelt. 1 fő nem válaszolt a kérdésemre. 1 fő úgy érzi, fontosnak tartják a könyvtárat nem használók is a munkáját. 1 fő érzése az, hogy a könyvtárat nem használók is sajnálják. 1 fő úgy látja, a hátrányos helyzetűek inkább melegebben tartják a könyvtárat, mintsem tudásközpontnak. „*A nem használók nem tudják, hogy a könyvtár nem csak a könyvek tárolására való épület és a könyvtárosok nem azért vannak itt, hogy egész nap olvassanak. Mivel általánosságban gondolkodnak a könyvtárakról, nem tudják és nem is érdekli őket mire is szolgál egy könyvtár.*” (7. alany)

5.4 Mentális támogatás

Arra a kérdésre, hogy **Ön szerint szükséges volna a szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok számára mentálisan segítséget nyújtani?**, 14 fő felelt igennel, 1 fő nemmel, 1 fő pedig ettől a kérdéstől fogva időhiányra hivatkozva megtagadta a válaszadást. „*Biztosan lenne rá szükség. Az emberek egyre frusztráltabbak és ezeket nekünk tudnunk kell kezelni, noha erre nem készít fel bennünket senki. Ki így, ki úgy kezeli.*” (6. alany) „*Szerintem összességében mindenkinek szüksége lehet mentális segítségnyújtásra, ez szakmától és helyzettől független. Preventívebbek lehetnek a kiégéssel kapcsolatban. Egymással és olvasóinkkal is jobban, könnyebben kommunikálnánk, ha lenne hozzá eszköztárunk. És jó kommunikáció alatt nem mindig a konfliktuskezelésre kéne gondolnunk. Kifejezetten magyar *idézőjelet mutat* betegségnek érzem, hogy ilyen elmaradtak vagyunk a megelőzésben. Ha ezt a kérdést hallom, megelőző, stabil alapokat nyújtó elképzelések jelennek meg a fejemben, nem pedig a tűzoltás, ahol viszont extra módon elengedhetetlennek tartom a segítséget!*” (12. alany) „*Úgy vélem, hogy egy ideális világban mindenkinek, aki valamilyen módon szolgáltató vagy aktívan ügyfelekkel foglalkozik, szüksége lenne egyfelől megfelelő tréningre és felkészítésre, lásd customer service tréningek, illetve igény szerint pszichológusi, akár pszichiátriai segítségre, mivel a szolgáltatás minden területen egy olyan ütközőpontot jelent, ahol nagyon sok kellemetlen hatás érheti az alkalmazottakat mind az ügyfelek, mind a feletteseik részéről. Persze egy *idézőjelet mutat* ideális világban senki nem lenne bunkó egy bolti eladóval, ügyfélszolgálati munkatárssal vagy*

könyvtárossal, csak azért, mert megteheti. **Ütközőpont alatt azt érti, hogy esetünkben a könyvtár és az olvasók között? Igen.**” (13. alany) „A mi könyvtárunkban a vezető nemrégiben mindenkiel kitöltetett egy kiégés tesztet *ezen a ponton megmutatja a weboldalt az okostelefonján* (Burnout gyorsteszt: <https://www.velezcsaba.hu/burnout-teszt>), és a legtöbb kolléga ebbe a két csoportba került: »Óvatosan - Valószínűleg ki van téve a burnout veszélyének, érdemes a megelőzésre energiát fordítani.« »Komoly veszélynek van kitéve - keressen fel egy szakembert, és konzultáljon vele.« Utána szóba is került, hogy intézményenként legalább egy pszichológus, tanácsadó kellene. Még a másik, amivel a régióigazgató szokott felmérni, az a Dixit kártyák, »Hogy érzed magad, milyen a jelenlegi lelkiállapotod?« kérdéssel. Azt használta nálunk is tavaly, mikor csoportot próbáltunk jobban összekovácsolni, de régióértekezleten is, könyvtárvezetőknek adta bevezető feladatként. Mondjuk az is jó, tanulságos, hogy ki mit választ.” (14. alany) „Nem, aki segítségre szorul, nem való könyvtárosnak.” (15. alany) Amikor az interjú során azt kértem adott interjúalanytól, hogy ossza meg velem a gondolatait azzal kapcsolatban, hogy **milyen elképzelései vannak a szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok mentális támogatásával kapcsolatban**, nagyon sokféle ötlet merült fel. Közülük időhiányra hivatkozva nem válaszolt 2 fő. „Pityu [ez volnék én – JJ] erre most nincs időm. Muszáj haladnom a mesék zsűrizésével. Most nem tudok ezen gondolkodni. Bocsánat.” (6. alany) 1 főnek nem volt ötlete, 1 fő szerint több szabadság, 2 fő szerint megfelelő bérezés lenne szükséges. 1 fő szerint fontos lenne, hogy mindenki a képességeit a legjobban kihasználva tudjon dolgozni, a neki legmegfelelőbb munkakörben, ha nem megfelelő az aktuális munkakör, helyezték át egy neki testhezállőbb munkakörbe. Csapatépítő programokat 2 fő említett. Valamilyen továbbképzés, tréning 9 alkalommal jelent meg a válaszokban (asszertív kommunikáció, autogén tréning, coping technikák, customer service tréning kötelező jelleggel, frusztráció leküzdésére, konfliktuskezelés, stresszkezelés). Mindfulness, imaginációs gyakorlatokat is javasoltak 1-1 válaszban. Kiégést megelőző programot 2 fő is említett, szupervíziót szintén 2 fő. (Munkahelyi) pszichiáter/pszichológus/mediátor/coach biztosítását 6 fő tartja fontosnak. „Érdemes lenne tanácsadókat, coachokat alkalmazni, felmérni egy-egy munkahelyi csoport kiégési szintjét, és újra felosztani a munkát, ha szükséges.” (14. alany) A biblioterápiát 4 fő említette. „(...) azt fontosnak tartanám, kolléga ne tartson semmilyen foglalkozást, tréninget a saját munkatársainak, akikkel együtt dolgozik.” (3. alany) 1 fő szerint fontos lenne a hivatástudat elmélyítése, megerősítése, és szintén 1 fő szerint fontos lenne a szakmaismeretetés a külsős emberek számára. 2 fő említette a részvételi lehetőség biztosítását mentálhigiénés programokon, önismereti csoportokon (ebből egyikük konkrétan ki is mondta a

könyvtárostámogató csoport kifejezést, melyre tett kísérletemet a 4. sz. mellékletben ismertetem).

6. Záró gondolatok

6.1 Ahová eljutottam végül – van-e alapja a könyvtárosokat övező sztereotípiáknak?

Ahogy az interjúkat elemeztem, sokan úgy érzik, elismerik a munkájukat, pozitív visszajelzéseket kapnak ugyan, de azt is jelezték, szerintük sem a könyvtárhasználók, sem a könyvtárat nem használók nincsenek tisztában azzal, mi mindent is csinálnak a szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok. Megjelent, hogy a könyvtárosság unalmas, nyugalmas munka, ám az interjúim során erre rácăfoltak. Többen még mindig találkoznak sztereotípiákkal a könyvtárosokat illetően, de van, aki ezt nem látja annyira számottevőnek.

Ha a COVID-19 nem is annyira, az energia-veszélyhelyzet már inkább rányomta a bélyegét a kollégák mentális egészségére, negatívan. Az interjúalanyaim a könyvtárat nem használók könyvtárosképét mindezek után is negatívan látják.

6.2 Előre tekintés: mit változtathatnánk és hogyan?

Interjúim során megjelent a prevenció. Úgy vélem, a könyvtárosképzésben szükség volna felkészíteni a leendő könyvtárosokat váratlan helyzetekre, segíteni nekik coping technikák átadásával. A felsőoktatási intézmények nagyobb része biztató válaszokkal szolgált ebben a tekintetben azzal, hogy ha nincs is ilyen jellegű tárgyuk, terveznek mentálhigiénés kurzust beépíteni a tanterveikbe. Továbbá a már pályán lévő könyvtárosok számára munkahelyi segítőt is lehetne alkalmazni, akihez probléma esetén nyugodtan fordulhat.

A könyvtáros szakma megbecsültségéhez hozzájárulhatna az, ha szélesebb körben sikerülne megismertetni a szakmát könyvtárhasználókkal és könyvtárat nem használókkal egyaránt. Szervezhetnének könyvtárak olyan nyílt napokat, melyek során bepillantást nyerhetnek a külső szemlélők a könyvtárosság kulisszái mögé, ez akár vonzóvá is tehetné a szakmát, ezzel orvosolva utánpótláshiányt is.

Végül megemlítem a bérrendezés fontosságát is, hiszen folyamatosan szembe jött velem az interjúk során és egyéb helyeken is, mennyire alulfizetettnek látják a könyvtárosokat, akik ezt meg is erősítették.

Bibliográfia

Mottók forrásai:

- Stefánsson, J. K. (2021): *Nyári fény, aztán leszáll az éj*. Typotex Kiadó, Budapest.
- Stefánsson, J. K. (2023): *Hiányod maga a sötétség*. Jelenkor Kiadó, Budapest.

Könyvek, könyvrészek:

- Czuczor G. – Fogarasi J. (1865): *Könyvtárnok (szócikk)*. In: *A magyar nyelv szótára 3. kötet*. Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdász, Pest, 1865. p. 1086.
- Lang, U. (2020): *A munka, magánélet, tanulás egyensúlya és az egészségmenedzsment. Releváns-e ez a könyvtárosok esetében?* In: *Szakmai ismeretek és készségek – átalakuló hivatás. Válogatott könyvtártudományi tanulmányok*. Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Budapest, pp. 229-238.
- Senkei-Kis Z. (2017): *A hallgatók percepciója a könyvtáros hivatásról*. In: Kiszl P. – Boda G. – Köntös N. (szerk.): *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2016*. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest, pp. 169-176.

Folyóiratok, folyóiratcikkek:

- Balogh A. (2015): Könyvtár, közösségi tér, minőségi-szellemi rekreáció. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 24. évf. 1. sz. pp. 3-13.
- Békésiné Bognár N. E. (2021): Tanulás, találkozás, élmény a könyvtárban – Útmutató a könyvtári programok szervezéséhez. In: *Könyvtári figyelő*, 31. (67.) évf. 4. sz. pp. 549-572.
- Békésiné Bognár N. E. – Nagy A. – Vastagh Z. (2021): Innováció vagy kényszerűjítés? Digitalizálódó könyvtári szolgáltatáskínálat a koronavírus-világjárvány idején. In: *Könyvtári figyelő*, 31. (67.) évf. 3. sz. pp. 353-376.
- Béres J. – Nagy A. – Tóth M. (2017): Közösségépítés a könyvtárban – jó gyakorlatok. In: *Könyv, könyvtár, könyvtáros*, 26. évf. 4. sz. pp. 42-52.
- Bódog A (2020): Könyvtárak a koronavírus-járvány idején – Pandémia és infodémia. In: *Könyvtári figyelő*, 30. (66.) évf. 3. sz. pp. 419-436.
- Ennis, L. (2005): The evolution of technostress. In: *Computers in Libraries*, 25. évf. 8. sz. pp. 10-12.
- Hangodi Á. (2022): A Könyvtári Intézet szakképzési és továbbképzési tevékenysége – 2019. szeptember – 2022. június. In: *Könyvtári figyelő*, 32. (68.) évf. 4. sz. pp. 529-542.
- Jávorka B. (2018): Könyvtárosok helyzete, társadalomban betöltött szerepe. A könyvtáros szakma szociológiai, demográfiai összetétele 2018-ban. In: *Könyvtári figyelő*, 28. (64.) évf. 4. sz. pp. 536-548.
- Keer, G. – Carlos, A. (2015): The stereotype stereotype. Our obsession with librarian representation. In: *American Libraries Magazine*, 46. évf. 11-12. sz. pp. 38-42.
- Kovács A. - Kassai Sz. - Rácz J. (2023): *Interpretatív fenomenológiai analízis. Az IPA (Interpretative Phenomenological Analysis) bemutatása és kutatási példa: kábítószer-használókból empátikus segítők*. In: Rácz J. (főszerk.) *Kvalitatív pszichológia. Kézikönyv*. ELTE-PPK, Budapest, pp. 89-110.
- Kovácsné Koreny Á. (2018): A könyvtár szerepe és lehetőségei a közösségi jól-létben. In: *Könyvtári figyelő*, 28. (64.) évf. ksz. pp. 20-26.
- Laki I. (2017): Az életminőség és a könyvtár változó szerepe. A könyvtár intézményi szerepe és értéke. In: *Könyvtári figyelő*, 27. (63.) évf. ksz. pp. 35-38.

- Nagy Gy. (2016): A könyvtárosság mint segítő hivatás. In: *Könyv és Nevelés*, 18. évf. 4. sz. pp. 31-45.
- Pogányné Rózsa G. (2016): A könyvtár szakos képzés megszervezése a hazai felsőoktatásban. In: *Könyv és Nevelés*, 18. évf. 1. sz. pp. 9-39.
- Prókai M. (2006): Mennyire elégedettek a könyvtárosok hivatásukkal? In: *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 53. évf. 7-8. sz. (oldalszám nélkül)
- Szekeresné Sennyey M. (rip. Szeifer Cs.) (2024): Innovációkkal a minőségi könyvtári tevékenységért. In: *háromkő*, 2. (32.) évf. 1. sz. pp. [7]-9.
- Warren, K. E. – Scoulas J. M. (2021): Excessive workload in special collections public services librarianship. In: *Journal of library administration*, 61. évf. 3. sz., pp. 312-331.

Internetes hivatkozások:

- 20.8.1.9. Teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete foglalkozások szerint [Ft/fő/hó] | KSH https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0059.html (Utolsó megtekintés: 2024. április 01.)
- Adatvizualizáció – Munkaügy | Könyvtári Intézet. <https://ki.oszk.hu/adatvizualizacio-munkaugy> (Utolsó megtekintés: 2024. április 01.)
- Bada Z. (2010): A könyvtáros a társadalmi előítéletek és sztereotípiák tükrében (KIT hírlevél 2010. május 03.)
http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=a_konyvtaros_a_tarsadalmi_eloitetelek_es_sztereotipiak_tukr_eben (Utolsó megtekintés: 2024. március 14.)
- Békésiné Bognár N. E. – Havadi G. – Nagy A. ([2022]): *Könyvtárak az energia-veszélyhelyzet idején*. Könyvtári Intézet, Budapest. (Online elérhető:
https://ki.oszk.hu/sites/default/files/hirfajlok/energia.veszelyhelyzet_0.pdf [Utolsó megtekintés: 2024. április 15.]
- Békésiné Bognár N. E. – Havadi G. – Nagy A. ([2023]): *Könyvtárak az energia-veszélyhelyzet idején 2.0*. Könyvtári Intézet, Budapest. (Online elérhető:
https://www.ki.oszk.hu/sites/default/files/hirfajlok/energia_veszelyhelyzet_2.0_honlapra.pdf [Utolsó megtekintés: 2024. április 15.]
- Exterdéné Zsurkai I. (ref. Bede J.) (2017): A könyvtárosok mentális egészségének megőrzése. In: *Könyvtárvilág Webmagazin*, 5. évf. 5. sz. (oldalszám nélkül). (Online:
<https://mke.info.hu/konyvtarvilag/2017/05/a-konyvtarosok-mentalis-egeszsegenek-megorzese/3923/> [Utolsó megtekintés: 2024. április 06.]
- Felsőoktatási Információs Rendszer / FIR Gráf / Felsőoktatási képzések / BSZKINK - informatikus könyvtáros <https://firgraf.oh.gov.hu/felsooktatasi-kepzesek/kepzes/BSZKINK/> (Utolsó megtekintés: 2024. április 01.)
- Havadi G. (2022): *Könyvtári pénzügyek 2015-2021. Könyvtári trendjelentések 12*. Könyvtári Intézet, Budapest. (Online is elérhető:
https://ki.oszk.hu/sites/default/files/csatoltfajlok/2022_konyvtari_trendjelentések_12._-konyvtari_penzugyek.pdf [Utolsó megtekintés: 2024. április 01.]
- Havadi G. (2022): *Munkaügyi létszámadatok 2015–2021. Könyvtári trendjelentések 11*. Könyvtári Intézet, Budapest. (Online is elérhető:

https://ki.oszk.hu/sites/default/files/csatoltfajlok/2022_konyvtari_trendjelentesek_11._-_munkaugyi_adatok.pdf [Utolsó megtekintés: 2024. április 01.]

- Hegyközi I. (2016): Milyen és hogyan alakítható a könyvtárosokról alkotott sztereotípa? - akarjuk-e? (KIT hírlevél 2016. június 27.)
http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=milyen_es_hogyan_alakithato_a_konyvtarosokrol_alkotott_sztereotipia_-_akarjuk-e (Utolsó megtekintés: 2024. március 14.)
- KIT hírlevél. Impresszum. <http://www.kithirlevel.hu/index.php?oldal=oldal&o=impresszum> (Utolsó megtekintés: 2024. február 16.)
- Koós A. (2021): Ezek a legelismertebb, legjobban fizető szakmák Magyarországon: még mindig kevesen vágnak bele (Pénzcentrum 2021. február 27.)
<https://www.penzcentrum.hu/karrier/20210227/ezek-a-legelismertebb-legjobban-fizeto-szakmak-magyarorszagon-meg-mindig-kevesen-vagnak-bele-1111564> (Utolsó megtekintés: 2024. február 19.)
- Koós A. (2021): Szakmák, hivatások megbecsültsége Magyarországon (Pénzcentrum 2021. február 27.)
<https://www.penzcentrum.hu/kutatasok/szakmak-hivatasok-megbecsultsege-magyarorszagon> (Utolsó megtekintés: 2024. február 19.)
- Koós A. (2023): Ezek a legelismertebb, legjobban fizető szakmák 2023-ban: még mindig kevesen vágnak bele? (Pénzcentrum 2023. január 25.) <https://www.penzcentrum.hu/karrier/20230125/ezek-a-legelismertebb-legjobban-fizeto-szakmak-2023-ban-meg-mindig-kevesen-vagnak-bele-1133285> (Utolsó megtekintés: 2024. február 19.)
- Koós A. (2024): Ezek a legelismertebb, legjobban fizető szakmák 2024-ben: még mindig kevesen vágnak bele? (Pénzcentrum 2024. február 1.) <https://www.penzcentrum.hu/karrier/20240201/ezek-a-legelismertebb-legjobban-fizeto-szakmak-2024-ben-meg-mindig-kevesen-vagnak-bele-1146475> (Utolsó megtekintés: 2024. február 20.)
- Koós A. (2024): Ráfázott, akinek ilyen papírja van? Semmire sem becsülik a dolgozókat ezekben a szakmákban (Pénzcentrum 2024. február 8.) <https://www.penzcentrum.hu/karrier/20240208/rafazott-akinek-ilyen-papirja-van-semmire-sem-becsulik-a-dolgozokat-ezekben-a-szakmakban-1146714> (Utolsó megtekintés: 2024. február 20.)
- [Mikulás G.] (2014): Milyen stressz éri leginkább munka közben? (felmérés) (KIT hírlevél 2014. június 12.) http://kithirlevel.hu/index.php?kh=milyen_stressz_eri_leginkabb_munka_kozben_felmeres (Utolsó megtekintés: 2024. február 14.)
- [Mikulás G.] (2015): Milyen stressz éri leginkább munka közben? (felmérés) (KIT hírlevél 2015. november 10.) http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=milyen_stressz_eri_leginkabb_munka_kozben (Utolsó megtekintés: 2024. február 14.)
- [Mikulás G.] (2019): Megkérdeztük: Érezted-e ezeket könyvtári munkád során: kimerültség, érdektelenség, teljesítménycsökkenés, frusztráció? (KIT hírlevél 2019. június 07.)
http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=megkerdeztuk_erezted-e_ezeket_konyvtari_munkad_soran_kimerultseg_erdektelenség_teljesitmenycsokkenes_frusztracio (Utolsó megtekintés: 2024. február 15.)
- [Mikulás G.] (2019): Milyen stressz éri leginkább munka közben? (felmérés) (KIT hírlevél 2019. június 19.)

http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=megkerdeztuk_milyen_stressz_er_leginkabb_munka_kozben
(Utolsó megtekintés: 2024. február 14.)

- [Mikulás G] (2021): Megkerdeztük: Mennyiben lenne szükség könyvtárosokat célzó mentálhigiénés szolgáltatásra? (KIT hírlevél 2021. június 14.)
http://kithirlevel.hu/index.php?kh=megkerdeztuk_mennyiben_lenne_szukseg_konyvtarosokat_celzo_mentalhigienes_szolgaltatasra (Utolsó megtekintés: 2024. február 15.)
- Somorjai N. (2016): Könyvtárosok és a stressz [a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 48. Vándorgyűlésén elhangzott előadás prezentációja]. (Online elérhető: https://vandorgyules.ekmk.hu/images/anyagok/csmke_stressz.pdf [Utolsó megtekintés: 2024. április 02.]
- Stressz, gyenge munkaszervezés, kiegész (KIT hírlevél 2023. április 17.)
http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=stressz_gyenge_munkaszervezes_kieges (Utoljára megnyitva: 2024. február 14.)
- Szerinted jó lenne felmérni a könyvtárosok lelkiállapotát? – A marketingesek felmérték a magukét (KIT hírlevél 2023. május 14.)
http://www.kithirlevel.hu/index.php?kh=szerinted_jo_lenne_felmerni_a_konyvtarosok_lelkiallapotat_a_marketingesek_felmertek_a_maguket (Utolsó megtekintés: 2024. február 13.)
- Vaskor Máté (2023): Eltörölték a 18 fokos korlátozást a közintézményekben (24.hu 2023. október 26.) (Online elérhető: <https://24.hu/fn/gazdasag/2023/10/26/kozintezmenyek-homerseklei-korlatozas-18-celsius-fok-eltorlese/> [Utolsó megtekintés: 2024. április 15.]